

Plus Revisjon AS
Rosenkrantz' Gate 20
0160 OSLO

VÅR REFERANSE
23/6523

DERES REFERANSE

DATO
29.11.2024

Tilsynsrapport - vedtak

1. Innledning og vedtak

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn i perioden 14. til 22. september 2023 med Plus Revisjon AS, org. nr. 990 422 052 (heretter omtalt revisjonsselskapet).

Tilsynet avdekket manglende etterlevelse av lover og forskrifter som gjelder for virksomheten i revisjonsselskapet og for utførelsen av revisjonsoppdrag. I brev datert 21. mai 2024 varslet Finanstilsynet om illeggelse av overtredelsesgebyr etter revisorloven og hvitvaskingsloven. Finanstilsynet har vurdert revisjonsselskapets kommentarer til varselet i brev 22. august 2024, men mener at vedtak om gebyr etter revisorloven skal fattes i samsvar med varselet. Finanstilsynet har etter en konkret vurdering redusert størrelsen på gebyret etter hvitvaskingsloven.

Vedtak

Finanstilsynet ilegger Plus Revisjon AS (org. nr. 990 422 052) et overtredelsesgebyr på 1 000 000 kroner for overtredelse av revisorloven § 7-1, § 9-4 første ledd, andre ledd, tredje ledd og fjerde ledd, § 9-5 første ledd, § 9-6 og § 9-7 første ledd første punktum. Hjemmel for vedtaket er revisorloven § 14-5.

Finanstilsynet ilegger Plus Revisjon AS (org. nr. 990 422 052) et overtredelsesgebyr på 200 000 kroner for overtredelse av hvitvaskingsloven § 7 (1) og (4), § 8 (1), § 9 (1) og (3), § 13 (1) og (4), § 14 (1), § 17 og § 25. Hjemmelen for gebyret er hvitvaskingsloven § 49.

Selskapet kan klage på vedtakene innen tre uker etter at dette brevet er mottatt. Klagen sendes til Finanstilsynet. Hvis Finanstilsynet ikke omgjør vedtakene, sendes klage over gebyr etter revisorloven til klagenemnden for revisor-, regnskapsfører- og inkassosaker. Klage over gebyr etter hvitvaskingsloven sendes til Finansdepartementet.

Selskapet har rett til å se dokumentene i saken etter reglene i forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Innkrevning av gebyret

Overtredelsesgebyrer innkreves av Skatteetaten ved Statens innkrevingsentral. Statens innkrevingsentral sender krav om betaling umiddelbart etter klagefristens utløp. Hvis vedtaket påklages, sendes kravet etter at klagen er avgjort. Fristen for betaling vil være tre uker etter at Statens innkrevingsentral har sendt faktura.

Videre oppfølging

Finanstilsynet legger til grunn at revisjonsselskapet snarest utbedrer manglene identifisert ved tilsynet. Finanstilsynet ber selskapet utarbeide en handlingsplan som beskriver tiltak for å rette mangler som er beskrevet i denne rapporten. Revisjonsselskapet må ha kontrollsystemer som sikrer at handlingsplanen etterleves.

2. Innholdet i denne rapporten

- Tidligere tilsyn, overvåkningskontroll og selskapets oppfølging av disse, se punkt 3
- Nærmere om Finanstilsynets tilsyn i 2023, se punkt 4
- Revisjonsselskapets rutiner og retningslinjer, se punkt 5
- Kontroll av revisjonsutførelse, se punkt 6
- Kontroll av aksept av revisjonsoppdrag, se 7
- Oppsummering, se punkt 8
- Nærmere begrunnelse for vedtak om gebyr etter revisorloven, se punkt 9
- Nærmere begrunnelse for vedtak om gebyr etter hvitvaskingsloven, se punkt 10

3. Tidligere tilsyn, overvåkningskontroll og selskapets oppfølging av disse

I januar 2019 ble revisjonsselskapet valgt revisor for et foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet gjennomførte tilsyn hos revisjonsselskapet første gang i 2020. På daværende tidspunkt gjennomførte revisjonsselskapet selv overvåkningskontroll av utført revisjon ved at revisjonsselskapets to oppdragsansvarlige revisorer kontrollerte hverandre. Etter tilsynet i 2020 ble et annet revisjonsselskap engasjert til å gjennomføre overvåkningskontrollen.

Både Finanstilsynets kontroll i 2020 og revisjonsselskapets egen overvåkningskontroll avdekket en rekke svakheter i flere revisjonsoppdrag, se nærmere under punkt 3.1 og 3.2.

3.1 Periodisk tilsyn fra Finanstilsynet - sak 20/7173

3.1.1 Om tilsynet

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn med revisjonsselskapet 7. til 11. september 2020. Finanstilsynet kontrollerte totalt elleve revisjonsoppdrag. Tilsynet avdekket flere feil og mangler.

I tillegg til brudd på revisorloven i utførelsen av revisjonsoppdrag, konstaterte Finanstilsynet så store svakheter i revisjonsselskapets rutiner at det ble ansett som brudd på risikostyringsforskriften og revisorloven. Dette gjaldt særlig rutinen for aksept av revisjonsoppdrag og rutiner knyttet til revisjon av foretak underlagt særlovgivning. Revisjonsselskapet hadde heller ikke rutiner som tilfredsstilte kravene i hvitvaskingsloven. Finanstilsynet vurderte at bruddene på hvitvaskingsloven var så grove at de ga grunnlag for å ilegge revisjonsselskapet overtredelsesgebyr.

I Finanstilsynets rapport datert 8. desember 2021 ble det konkludert med at:

Finanstilsynet mener at feilene og manglene er alvorlige. Finanstilsynet mener at flere av pliktbruddene skyldes at det ikke er utvist tilstrekkelig profesjonell skepsis i gjennomføringen av revisjonen. Blant annet er uttalelser fra ledelsen hos revisjonsklienten lagt til grunn uten at revisor har gjort egne vurderinger eller revisjonshandlinger. De dokumenterte uttalelsene fra ledelsen er ikke alene tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis. At revisor utviser en profesjonell skeptisk holdning er helt sentralt for å kunne ivareta revisors rolle som allmennhetens tillitsperson.

3.1.2 Revisjonsselskapets oppfølging av Finanstilsynets rapport

I forbindelse med tilsynet i september 2023 etterspurte Finanstilsynet dokumentasjon for revisjonsselskapets vurdering og oppfølging av tilsynsrapporten fra 2021. Revisjonsselskapet har opplyst til Finanstilsynet at *Etter forrige tilsynsrapport (FT) ble alle svakheter innarbeidet i risikovurderingen i ISQM for 2021 for å adressere konkrete tiltak.*

Finanstilsynets oppfatning er at det er gjort mindre endringer i rutinene og at endringene ikke er tilstrekkelig for å forhindre at manglene videreføres.

3.2 Revisjonsselskapets overvåkingskontroll etter ISQM1 i 2022

3.2.1 Om kontrollen

Finanstilsynet har innhentet dokumentasjon for revisjonsselskapets sist gjennomførte overvåkingskontroll. Denne ble gjennomført i 2022 der revisjonen av årsregnskap for 2021 ble kontrollert. Endelig rapport forelå i august 2022.

Overvåkingskontrollen dekket ett revisjonsoppdrag for hver av de oppdragsansvarlige partnerne, i tillegg til kontroll av én akseptvurdering. Det fremgår av rapporten at revisjonsoppdragene ble ansett som representative for revisjonsselskapet og at utvelgelsen av oppdragene skjedde sammen med den aktuelle oppdragsansvarlige revisoren.

Med unntak av akseptvurderingen, beskriver rapporten flere svakheter i oppdragsutførelsen. Svakheteene gjaldt blant annet mangelfull vurdering av inntektsprosessen, mangler i angivelse av revisjonsstrategi og beskrivelse av kontroller, mangler i bruk av analyse som revisjonsbevis, uklar sammenheng mellom risikovurderingen og innhentede dokumenter, manglende bruk av skjønn ved fastsettelse av vesentlighetsgrense, manglende oppfølging av risiko og betydelige mangler i bruken av revisjonsverktøyet. Totalt fikk revisjonsoppdragene karakter "3", der 1 er beste karakter og 5 er svært kritikkverdig. Det fremgår av rapporten fra kvalitetskontrolløren at *vi anbefaler at selskapet tar et oppgjør med bruken av revisjonsverktøyet og hvordan det skal / kan brukes for å sikre at revisjonen gjennomføres i tråd med god revisjonsskikk.*

3.2.2 Revisjonsselskapets oppfølging av funn i overvåkingskontrollen

På tidspunktet for tilsynet hadde revisor dokumentert følgende knyttet til overvåkingskontrollen: *Alle funn meddelt på fredagsmøte i dag til alle ansatte. Overvåking videre ved løpende review av partner. Nye instruksjoner for corporate policy innarbeides i løpet av høsten.* De nærmere punktene i rapporten er listet opp. Revisjonsselskapets vurdering er i all hovedsak at svakheteene ivaretas av overnevnte handling. På to punkter fremgår det at revisjonsselskapet er uenig i kritikken som fremgår av rapporten fra overvåkingskontrollen.

Som følge av svakheter avdekket av overvåkingskontroller, besluttet revisjonsselskapet å skifte revisjonsverktøy til Descartes med virkning fra 2023. Utover skifte av revisjonsverktøy, som det ble opplyst om etter tilsynet, foreligger det ikke noen nærmere vurdering av årsaken til de konkrete manglene (rotårsaksanalyse), herunder om de skyldes svakheter i opplæring, mangler i rutiner eller manglende kapasitet. Revisjonsselskapet har gjort overordnede vurderinger knyttet til disse temaene, men det fremgår ikke om vurderingene er relatert til konkrete svakheter utover mangler i *bruken* av revisjonsverktøyet.

4. Nærmere om Finanstilsynets tilsyn i 2023

Tilsynet inngår i Finanstilsynets arbeid rettet mot revisjonsselskap som reviderer foretak av allmenn interesse.

Det er sentralt for å sikre overholdelse av revisorlovgivningen, herunder god revisjonsskikk, at regnskapsselskapet har hensiktsmessige retningslinjer og rutiner. Finanstilsynet har derfor gjennomgått og vurdert utvalgte retningslinjer og rutiner i revisjonsselskapet. Revisjonsselskapets antihvitvaskingsarbeid er også gjennomgått. Funnene og observasjonene som er omtalt i denne tilsynsrapporten er basert på situasjonen på tilsynstidspunktet.

Under tilsynet kontrollerte Finanstilsynet ti revisjonsoppdrag (A- J).

For de ti oppdragene ble følgende vurdert:

- A. Finanstilsynet vurderte kundetiltak
- B. Finanstilsynet vurderte kundetiltak
- C. Finanstilsynet vurderte aksept og utførte kundetiltak
- D. Finanstilsynet vurderte utførte kundetiltak
- E. Finanstilsynet vurderte aksept og utførte kundetiltak
- F. Finanstilsynet vurderte utvalgte deler av revisjonen
- G. Finanstilsynet vurderte utvalgte deler av revisjonen
- H. Finanstilsynet vurderte utvalgte deler av revisjonen
- I. Finanstilsynet vurderte akseptvurderingen
- J. Finanstilsynet vurderte akseptvurderingen

Tilsynet avdekket en rekke feil og mangler. Revisjonsselskapet har i sitt svar til foreløpig tilsynsrapport sagt seg uenig i flere forhold som Finanstilsynet har påpekt. Faktum er korrigert i denne tilsynsrapporten på de punktene hvor revisjonsselskapet har fremlagt ny og relevant dokumentasjon.

5. Revisjonsselskapets rutiner og retningslinjer

Etter revisorloven § 7-1 første ledd skal revisjonsselskap ha kvalitetsstyring som sikrer at retningslinjer, rutiner og beslutninger blir fulgt i hele organisasjonen. Kvalitetsstyringen skal omfatte et system for å sikre kvaliteten på lovfestet revisjon og oppdrag om revisorbekreftelser, se § 7-1 annet ledd første punktum. Den internasjonale bransjestandarden ISQM1¹ presiserer og utfyller revisorlovens krav om kvalitetsstyring. Finanstilsynet legger til grunn at kvalitetsstyringssystemer som er i samsvar med ISQM1, langt på vei tilfredsstiller dette lovkravet. Finanstilsynet avdekket enkelte svakheter og mangler i revisjonsselskapets retningslinjer og rutiner eller i etterlevelsen av disse.

5.1 Kvalitetsstyring og ISQM1

ISQM1 krever at revisjonsselskapet setter kvalitetsmål for sin virksomhet. Kvalitetsmålene skal være utgangspunktet for revisjonsselskapets risikovurderinger, der revisjonsselskapet identifiserer og vurderer risikoen for at de ulike kvalitetsmålene ikke nås. Rutiner, retningslinjer og andre tiltak som settes i verk for å sikre forsvarlig oppdragskvalitet skal være basert på risikovurderingen, og være egnet til å håndtere risikoene som er identifisert. Behovet for nye og oppdaterte kvalitetsmål, risikovurderinger og tiltak, skal følges opp gjennom overvåkings- og utbedringsprosessen og jevnlig evalueringer.

¹ Kvalitetsstyring for revisjonsforetak som utfører revisjon eller forenklet revisorkontroll av regnskaper, eller andre attestasjonsoppdrag eller beslektede tjenester

ISQM1 omtaler følgende åtte områder som inkluderes i et system for kvalitetsstyring:

- a) foretakets risikovurderingsprosess
- b) styring og ledelse
- c) relevante etiske krav
- d) aksept og fortsettelse av klientforhold og enkeltoppdrag
- e) gjennomføring av oppdrag
- f) ressurser
- g) informasjon og kommunikasjon
- h) overvåkings- og utbedringsprosessen.

ISQM1 krever at revisjonsselskapet anvender en risikobasert tilnærming ved utforming og gjennomføring av områdene i systemet for kvalitetsstyring på en sammenhengende og koordinert måte, slik at revisjonsselskapet styrer kvaliteten på utførte oppdrag.

Revisjonsselskapet har utarbeidet dokumentet "1.1 Risikovurderinger, retningslinjer og rutiner for oppdragskvalitet ISQM1 og ISQM2 for foretaket generelt." Dokumentet er bygd opp etter samme struktur som ISQM1, og omtaler de åtte områdene som inkluderes i et system for kvalitetsstyring.

5.1.1 Etikk og uavhengighet

Revisjonsselskapet har satt opp følgende kvalitetsmål:

- *Styret, daglig leder, oppdragsansvarlig revisor og øvrige medarbeidere:*
 - *skal forstå hvilke krav som gjelder til uavhengighet og andre etiske krav for de ulike oppdragene som foretaket påtar seg, og*
 - *oppfyller sitt ansvar for å følge disse kravene.*

Kvalitetsrisikoene som er identifisert og vurdert, dekker ikke kvalitetsmålet som gjelder styret, daglig leder, oppdragsansvarlig revisor og øvrige medarbeideres forståelse av kravene til uavhengighet og andre etiske krav for de ulike oppdragene som selskapet påtar seg, og heller ikke til kvalitetsmålet som gjelder i hvilken grad denne personkretsen oppfyller sitt ansvar for å følge opp disse kravene.

Revisjonsselskapets rutiner omtaler ikke hvordan etterlevelsen av de særlige kravene til uavhengighet som gjelder ved revisjon av foretak av allmenn interesse, skal sikres. Dette er forbudt mot å yte andre tjenester enn revisjon, kravet til skriftlig bekreftelse om uavhengighet av det reviderte foretaket og kravet til kommunikasjon med revisjonsutvalget, se revisjonsforordningen artikkel 5 og 6. Dette er brudd på revisorloven § 7-1.

5.1.2 Aksept og fortsettelse av klientforhold

Revisjonsselskapet har satt opp følgende kvalitetsmål:

- *Vurderinger av aksept og fortsettelse av klientforhold eller enkeltoppdrag skal være forsvarlig basert på:*
 - *innhentet informasjon om oppdraget og klientens integritet og holdning, og*
 - *at foretaket har kapasitet og kompetanse til å utføre oppdraget*
- *Økonomiske eller driftsmessige prioriteringer skal ikke føre til uforsvarlig aksept eller fortsettelse av oppdrag.*

Kvalitetsrisikoene som er identifisert og vurdert av revisjonsselskapet dekker ikke kvalitetsmålet som gjelder kapasitet og kompetanse til å utføre oppdraget, og heller ikke kvalitetsmålet som gjelder i hvilken grad økonomiske eller driftsmessige prioriteringer fører til uforsvarlig aksept eller fortsettelse av oppdrag. Det er dermed ikke sammenheng mellom kvalitetsmål og kvalitetsrisikoer.

Etter Finanstilsynets tilsyn i 2020 ble det rettet kritikk mot flere av revisjonsselskapets vurderinger knyttet til aksept av oppdrag. Dette gjaldt blant annet at revisjonsselskapet påtok seg revisjonsoppdrag uten å vurdere om styret hadde oppfylt sin handleplikt etter aksjeloven etter at tidligere revisor hadde fratrådt, og at revisor ikke dokumenterte egne vurderinger der tidligere revisor hadde fratrådt.

Av revisjonsselskapets rutine for aksept fremgår det blant annet at:

Ved særlige bemerkninger fra tidligere revisor, skal denne kontaktes per telefon for utdyping. Forholdet drøftes i sjekkliste, og at Revisjonsselskapet ønsker å redusere risikoen for feil i akseptvurderinger ved stadfestelse av hvilke klienter med «bekymringsforhold» man primært ikke ønsker å akseptere:

- Nummererte brev fra tidligere revisor (avhengig av omfang)
- Selskaper i økonomiske vanskeligheter eller (negativ egenkapital)
- Ukjent ledelse eller henvendelser uten nærhet til klienter eller anerkjente regnskapsførere.

Videre følger det av rutinen at *Daglig leder er den ansvarlige for endelig akseptvurdering på foretaksnivå [...] Daglig leder er samtalepartner ved vurdering og aksept av nye oppdrag, samt utpeking av oppdragsansvarlig.*

Under tilsynet vurderte Finanstilsynet fire akseptvurderinger (C, E, I, J) utført av revisjonsselskapet, se tilsynsrapportens punkt 7. Finanstilsynet mener at revisors vurderinger rundt flere forhold i akseptfasen knyttet til de ulike oppdragene ikke var tilstrekkelige, og konstaterer at revisjonsselskapet fremdeles har betydelige mangler i gjennomføringen av kundeaksept. Det er Finanstilsynets vurdering at en årsak til dette er at selskapet har uklare og ufullstendige rutiner.

Finanstilsynet mener det foreligger svakheter i rutinene for aksept av revisjonsoppdrag. Finanstilsynet mener revisjonsselskapet ikke har iverksatt tilstrekkelige tiltak og rutiner for å sørge for at det gjennomføres forsvarlige akseptvurderinger. Dette utgjør brudd på revisorloven § 7-1, se ISQM1 punkt 26.

5.1.3 Gjennomføring av oppdrag

Revisjonsselskapet har satt opp flere kvalitetsmål for gjennomføring av oppdrag, blant annet:

- *Oppfølging av oppdragsteam og gjennomgang av at utført arbeid på oppdragene er tilpasset behovet, og at mindre erfarne medarbeidere blir veiledet og deres arbeid blir gjennomgått av mer erfarne medarbeidere, og at*
- *Uenigheter innad i oppdragsteamet og uenigheter som oppstår i forbindelse med oppdragskontroll og kvalitetsstyring skal bringes videre i revisjonsselskapet.*

Revisjonsselskapet har imidlertid ikke identifisert og vurdert kvalitetsrisiko knyttet til de ovennevnte kvalitetsmålene. Finanstilsynet påpeker at manglende identifisering og vurdering av kvalitetsrisiko vil kunne medføre at det ikke etableres tilstrekkelige og hensiktsmessige tiltak på dette området.

Som følge av at revisjonsselskapet reviderer foretak av allmenn interesse, er det også underlagt kravene i revisjonsforordningens artikkel 10 (Revisjonsberetning), artikkel 11 (Tilleggsrapport til revisjonsutvalget) og artikkel 12 (Rapportering til tilsynsmyndighetene for foretak av allmenn interesse). Det fremgår ikke av revisjonsselskapets rutine hvordan kravene i artikkel 10, 11 og 12 skal ivaretas.

Finanstilsynet mener at omfanget av de nevnte manglene medfører at revisjonsselskapets system for kvalitetsstyring ikke er tilstrekkelig tilpasset revisjonsselskapets virksomhet. Dette er brudd på revisorloven § 7-1, se ISQM1 punkt 23 og 25.

5.1.4 Ressurser, herunder kompetanse og etterutdanning

Revisjonsselskap skal utpeke en oppdragsansvarlig revisor for hvert revisjonsoppdrag, se revisorloven § 9-3 første ledd. Det følger videre av bestemmelsen at sikring av revisjonskvalitet, uavhengighet og kompetanse er de viktigste kriteriene for utpekingen. For å sikre tilstrekkelig kompetanse inneholder revisorloven krav om minst 120 timers relevant etterutdanning innen bestemte emner i løpet av en treårsperiode, se revisorloven § 5-1. ISA 220 inneholder videre krav til oppdragsansvarlig revisors vurdering av tilstrekkelig kompetanse i oppdragsteamet, og ISQM1 inneholder krav til at revisjonsselskapet har rutiner for å sørge for at ansatte læres opp og har kompetanse til å oppnå konsistent kvalitet i oppdragsutførelsen.

Revisjonsselskapet har årlig vurdert om de ansatte har tilstrekkelig kompetanse. I denne vurderingen fremgår det i hovedsak at de ansatte følger DnR sitt kursprogram og at dette anses dekkende. I risikovurderingen utført i desember 2022 fremgår det at "Mangelfull kartlegging av kapasitet og kompetansebehov" er vurdert å ha lav samlet risiko. Fra ISQM-dokumentet fremgår det at *kompetansenivået anses som høyt for alle ansatte og at Partnere anses høyt kvalifisert med lang erfaring innen revisjonsbransjen.*

Revisjonsselskapet har ikke en rutine for å påse at revisorlovens krav til etterutdanning til enhver tid er oppfylt for de oppdragsansvarlige revisorene. Av risikovurderingsdokumentet fremgår det at daglig leder har innhentet de siste tre års kursdokumentasjon for alle ansatte og at *Vurdering av innhentet kursgjennomføring anses i hovedsak tilfredsstillende. Ansatte med manglende kurs i uavhengighet og hvitvasking er meddelt de relevante.* Tilsynet avdekket at daglig leder selv mangler etterutdanning i "verdsettelse", se kravet i revisorloven § 5-1 annet ledd.

Etter Finanstilsynets vurdering skulle revisjonsselskapet hatt retningslinjer for å sikre at oppdragsansvarlige revisorer oppfyller kravene til etterutdanning. Finanstilsynet viser til at etterutdanning er ansett som så sentralt for å sikre revisors kompetanse at manglende oppfyllelse av dette kravet alene kan medføre tilbakekall av revisors godkjenning etter revisorloven § 14-1 første ledd bokstav a. I et lite revisjonsselskap vil det kunne få stor betydning om en av de oppdragsansvarlige får sin godkjenning tilbakekalt. Finanstilsynet mener risikoen for manglende oppfyllelse av etterutdanningskravet er en vesentlig risiko som skulle inngått i risikovurderingen, se forskrift om risikostyring og internkontroll § 6.

Finanstilsynet mener videre at det er mangler i revisjonsselskapets vurdering av de ansattes kompetanse. Når revisjonsselskapets egen overvåkningskontroll, samt Finanstilsynets tilsyn viste svake resultater, skulle dette inngått i revisjonsselskapets vurdering av de ansattes kompetanse. Det er da ikke tilstrekkelig å legge til grunn at både de ansattes og de oppdragsansvarlige revisorenes har et høyt kompetansenivå.

Revisjonsselskapets mangelfulle vurdering av ansattes kompetanse og oppfølging av kravet til etterutdanning hos de ansatte utgjør et brudd på revisorloven § 7-1, se, se ISQM1 punkt 32 og risikostyringsforskriften § 6.

5.2 Hvitvaskingsregelverket

Revisjonsselskap og revisorer er underlagt hvitvaskingsloven og er rapporteringspliktige, se hvitvaskingsloven § 4 annet ledd bokstav a, og § 2 første ledd bokstav c. Finanstilsynet har vurdert revisjonsselskapets virksomhetsinnrettede risikovurdering, se punkt 5.2.1 og rutiner som revisjonsselskapet har for å sikre etterlevelsen av hvitvaskingsloven, se punkt 5.2.2. Finanstilsynet har også gjennomgått og vurdert dokumentasjonen for kundetiltak på oppdragsnivå for syv oppdrag, se punkt 5.2.3.

5.2.1 Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Alle revisjonsselskap må identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering i egen virksomhet, se hvitvaskingsloven § 7. Det er revisjonsselskapets eget risikobilde som skal kartlegges. Selv om det tas utgangspunkt i maler for risikovurderinger som er utarbeidet av bransjeforeninger og andre, må disse tilpasses det enkelte revisjonsselskapet. Risikovurderingen skal dokumenteres og holdes oppdatert.

Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen er viktig fordi den danner grunnlaget for hvilke rutiner som etableres i revisjonsselskapet. Rutinene er igjen viktige for å iverksette tiltak for å imøtegå risikoen og sikre at revisjonsselskapets arbeid mot hvitvasking og terrorfinansiering er forsvarlig organisert, og at det er tilstrekkelig oppmerksomhet rettet mot dette arbeidet i utføringen av de enkelte oppdragene. Videre danner den virksomhetsinnrettede risikovurderingen utgangspunktet for risikoklassifiseringen av den enkelte kunde. Dette er nødvendig for å avgjøre om kunden skal underlegges forsterkede kundetiltak, og hvilke risikoreducerende tiltak som skal iverksettes. En grundig virksomhetsinnrettet risikoanalyse er viktig for at revisjonsselskapets ressurser blir allokert til de områdene hvor hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisikoen er høyest.

De fleste revisjonsselskap vil ha en kundeportefølje bestående av kunder som opererer i ulike bransjer. For enkelte av disse kundene vil det være knyttet en høyere risiko for at revisjonsselskapet blir brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering enn hva risikoen er når det gjelder andre typer kunder. Et av formålene med risikovurderingen er å ha en god oversikt over risikoen i kundeporteføljen. Dette innebærer at revisjonsselskapet må identifisere kunder hvor risikoen for å bli misbrukt er høyere, slik at disse kan bli underlagt et sterkere kontrollregime. En slik prioritering av kundetiltak overfor enkeltkunder vil kunne øke sannsynligheten for at revisjonsselskapet avdekker hvitvasking eller terrorfinansiering.

Revisjonsselskapet har utarbeidet dokumentet "Risikovurdering hvitvasking og terrorfinansiering – versjon 2022". Det fremgår av innledningen til dokumentet at det inneholder en risikovurdering for revisjonsselskapets virksomhet ("eget risikobilde") innenfor hvitvaskingsområdet. Hvitvaskingsrundskrivnet 4/2022 og Nasjonal risikovurdering – Hvitvasking og terrorfinansiering 2022, er benyttet som kildemateriell.

Som grunnlag for den virksomhetsinnrettede risikovurderingen har revisjonsselskapet i et separat Excel-dokument foretatt en risikoklassifisering av alle kundene i porteføljen med utgangspunkt i bransje. Av totalt 458 kunder har revisjonsselskapet identifisert 164 kunder i bransjer det er knyttet høyere risiko for hvitvaskings- og terrorfinansiering til. Etter en vurdering av disse 164 kundene,

basert på forhold som kjent god integritet, mange aksjonærer, ingen geografiske forhold som tilsier høy og omstendigheter for øvrig (Profesjonell og Geografi), er 134 av de 164 kundene klassifisert med normal risiko og 30 med høy risiko.

Det følger av dokumentet "Risikovurdering hvitvasking og terrorfinansiering – versjon 2022", punkt 3, at *Risikovurderingen av klientene, inkluderer bransjerisiko, geografisk risiko, sentrale personer i ledelsen og reelle rettighetshavere, politisk eksponerte personer og organisering av virksomheten, samt andre forhold som fremkommer gjennom kundetiltak og oppdragsutførelse.*

Bortsett fra vurdering av bransjerisiko, fremgår det ikke av den virksomhetsinnrettede risikovurderingen om det er gjort noen vurdering av risiko i porteføljen knyttet til viktige områder som organisering/kompleks eierstruktur, PEP og reelle rettighetshavere.

Det er forskjell på hvitvasking og terrorfinansiering. Hvitvasking er handlinger som på ulike måter bidrar til å sikre utbyttet fra straffbare handlinger ved å skjule hvor det blir av eller hvem som har rådigheten over det, eller som tilslører inntekter eller eiendelers ulovlige opphav. Terrorfinansiering er en samlebetegnelse for alle handlinger som gjøres i forbindelse med å samle inn, skaffe eller motta økonomisk støtte til terrorisme.

Den virksomhetsinnrettede risikovurderingen skal inneholde vurderinger av muligheten for at kunder er involvert i terrorfinansiering. Det fremgår ikke av revisjonsselskapets risikovurdering at det er foretatt en konkret vurdering av muligheten for at kunder er involvert i terrorfinansiering.

Finanstilsynets vurdering

Revisjonsselskapet har ikke identifisert og vurdert risikoen for terrorfinansiering knyttet til sin virksomhet. Dette er brudd på hvitvaskingsloven § 7 første ledd. Når det gjelder områdene organisering/kompleks eierstruktur, PEP og reelle rettighetshavere, er ikke risikovurderingen av disse tilstrekkelig. Dette er brudd på hvitvaskingsloven § 7 femte ledd.

5.2.2 Rutiner

Revisjonsselskapet må håndtere alle risikoene som er identifisert i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen på en forsvarlig måte. Som ledd i dette er det et krav at det skal fastsettes rutiner som håndterer identifisert risiko, og som ellers bidrar til at pliktene etter hvitvaskingsloven oppfylles, se hvitvaskingsloven § 8. Det må være en tydelig sammenheng mellom revisjonsselskapets risikovurdering og det som står i rutinene, slik at etterlevelse av rutinene faktisk er egnet til å redusere risikoen. Rutinene skal være tilpasset det konkrete revisjonsselskapets risikoer, selv om det tas utgangspunkt i standardiserte rutineverk fra for eksempel bransjeorganisasjoner. For at rutinene skal være egnet til å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, må de være konkrete, detaljerte og oppdateres når det er nødvendig. Dette innebærer at de må gjennomgås når risikovurderingen endres.

Revisjonsselskapet har utarbeidet dokumentet "Rutiner tiltak mot hvitvasking i et revisjonsselskap". Det fremgår av dokumentet at det beskriver rutiner som skal følges av revisjonsselskapet for å påse at virksomheten håndterer identifisert risiko og oppfyller pliktene etter hvitvaskingsloven.

Kundeforholdets formål og tilsiktede art

I rutinedokumentets punkt 5.4 under overskriften "Kundeforholdets formål og tilsiktede art" står det følgende: *Hvis kundeforholdets formål og tilsiktede art ikke er selvforklarende, er det nødvendig å*

få klarhet i hvorfor klienten ønsker å opprette kundeforholdet, eller ta i bruk en tjeneste eller et produkt. Se nærmere om dette i hvitvaskingsrundskriv 4/2022 punkt 4.2.

Det som imidlertid ikke omtales i rutinedokumentet er de tilfellene der revisjonsselskapets kunder som ikke er revisjonspliktige, likevel ønsker å få revidert regnskapene sine, uten at formålet med dette er nærmere klargjort. Etter Finanstilsynets vurdering vil dette være et forhold som ikke er selvforklarende. Finanstilsynet bemerker i denne sammenheng at når revisor har revidert et regnskap vil dette øke andres tillit til at den revidertes virksomhet drives etter de regler som gjelder for denne. Når rutinedokumentet ikke omfatter nærmere oppfølging av disse kundene for å klarlegge kundeforholdets formål og tilsiktede art, er det Finanstilsynets oppfatning at rutinedokumentet er mangelfullt, og ikke oppfyller kravene i hvitvaskingsloven § 8 første og annet ledd. Finanstilsynet tilføyer at dette heller ikke har vært vurdert i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen.

Eierskaps- og kontrollstruktur

I dokumentet "Risikovurdering hvitvasking og terrorfinansiering 2019" følger det av punkt 1 at *Majoriteten av kundene har en enkel og ukomplisert eierstruktur*. I rutinedokumentet "Rutiner tiltak mot hvitvasking i et revisjonsselskap" punkt 5.3 står det blant annet *Eierforhold dokumenteres via bisnode, proff, aksjebok eller årsregnskap med noter mv.[...] Aksjonæravtaler eller annet som styrer utbytteretter eller kontrollerer selskapet på annen måte innhentes når relevant*.

Ut over ovennevnte sier ikke rutinen noe konkret om viktigheten av å vurdere eventuelle forskjeller mellom eierskaps- og kontrollstruktur, eller hva revisor skal gjøre av handlinger for å avdekke slike forskjeller. Det vises i denne sammenheng til kravene i hvitvaskingsloven § 13 første ledd som sier at det skal gjennomføres egnede tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen til kunden.

Finanstilsynet mener at rutinedokumentet ikke er egnet til å veilede revisor i håndteringen av forskjeller mellom kundens eierskapsstruktur og kontrollstruktur. Dette er et brudd på hvitvaskingsloven § 8 første og annet ledd.

Det vises i denne sammenheng til utført stikkprøvekontroll i oppdrag B, C og F, og de bruddene som er avdekket der, se punkt 5.2.3.

Risikoklassifisering

Revisjonsselskapet har, som nevnt under punkt 5.2.1, identifisert 164 kunder som driver i bransjer hvor risikoen knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering anses som høy. 82 % av disse (134 kunder) har revisjonsselskapet klassifisert med normal risiko, i samsvar med rutinedokumentets punkt 5.4 om risikoklassifisering, hvor følgende retningslinje for vurdering er inntatt:

Risikobransjer: Hvis klienten driver virksomhet innenfor en bransje med høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, konkluderes det med høy risiko med mindre de forholdene som i alminnelighet medfører forhøyet risiko i bransjen i liten grad gjør seg gjeldende for den aktuelle klienten.

Det fremgår ikke nærmere av rutinedokumentet hva forholdene som i "alminnelighet medfører forhøyet risiko i bransjen" innebærer. Revisjonsselskapet viser i sitt tilsvarende svar til bransjerisikoer som er omtalt i risikovurderingen. Finanstilsynet kan ikke se at de risikoene det henvises til er fullstendig dekkende, og viser til viktigheten av at denne type rutiner og veiledning fremgår av rutine og veiledning som revisjonsselskapets ansatte bruker i det operative arbeidet.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at det er manglende beskrivelse i rutinedokumentet av hvordan revisor skal vurdere om det er grunnlag for å klassifisere en kunde, som i utgangspunktet opererer i en høyrisikobransje, fra høy til normal risiko. Konsekvensen av dette kan etter Finanstilsynets oppfatning være at det ikke gjennomføres forsterkede kundetiltak på kunder hvor dette skulle ha vært gjennomført. Det vises i denne sammenheng til utført stikkprøvekontroll under punkt 5.2.3, oppdrag B, D1, D2 og E, og de brudd som er avdekket der. Det er Finanstilsynets vurdering at det mangelfulle rutinedokumentet utgjør et grovt brudd på revisjonsselskapets plikter etter hvitvaskingsloven § 8 første og annet ledd, og at manglene i rutinedokumentet har hatt direkte betydning for bruddene som er avdekket i forbindelse med Finanstilsynets stikkprøvekontroll.

Finanstilsynet mener at det er svakheter og mangler i revisjonsselskapets retningslinjer og rutiner med tanke på hvilke risikomomenter som skal vurderes og hvordan de skal vurderes, og at disse svakhetene og manglene kan medføre at risiko ikke fanges opp på kundenivå. Finanstilsynet mener at dette har sammenheng med de manglene som er avdekket i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen som er omtalt under punkt 5.2.1.

Det er Finanstilsynets vurdering at en kombinasjon av manglende beskrivelse av risiko og indikasjoner, samt manglende rutiner, har medført at kunder som i realiteten skulle vært klassifisert med høy risiko, har blitt klassifisert med en lavere risiko. Finanstilsynets vurdering er at revisjonsselskapet ikke har retningslinjer og rutiner som i tilstrekkelig grad sikrer at virksomheten håndterer identifisert risiko. Dette utgjør grove brudd på pliktene revisjonsselskapet har etter hvitvaskingsloven § 8 første og annet ledd.

Revisjonsselskapet har i sitt tilsvaer informert om at det har besluttet å implementere et nytt verktøy fra september 2024, som blant annet vil sikre en lettere etterprøvbarhet av revisors arbeid med hvitvaskingsloven og som vil inneholde retningslinjer/veiledninger på enkeltelementene i prosessen som skal støtte den enkelte revisor i forståelse og kompetanse på dokumentasjonsforventningene. Finanstilsynet tar dette til etterretning.

5.2.3 Finanstilsynets stikkprøvekontroll

Finanstilsynet har gjennomført stikkprøvekontroll på syv oppdrag (benevnt A-F) for å kontrollere revisjonsselskapets etterlevelse av plikter etter hvitvaskingslovens kapittel 4 om kundetiltak.

Finanstilsynet avdekket følgende svakheter og brudd i forbindelse med stikkprøvekontrollene:

- Mangelfull begrunnelse og vurdering når revisjonskunder som opererer i bransjer som er vurdert som høyrisikobransjer i hvitvaskings- og terrorfinansieringssammenheng, klassifiseres med normal eller lav risiko. Dette er brudd på hvitvaskingsloven § 9 og § 17.
- Manglende vurdering av om eierstruktur tilsvarer kontrollstruktur når det er mer kompliserte strukturer med mange aksjonærer i flere ledd. Dette er brudd på hvitvaskingsloven § 13 første ledd.
- Manglende vurdering av om personer som kan handle på vegne av kunden eller er reelle rettighetshavere er politisk eksponert person, nært familiemedlem eller kjent medarbeider til en politisk eksponert person. Dette er brudd på hvitvaskingsloven § 13 fjerde ledd.
- Manglende gjennomføring av undersøkelser. Dette er brudd på undersøkelsesplikten, se hvitvaskingsloven § 25.

Stikkprøvekontrollene er nærmere omtalt i det følgende.

5.2.3.1 Oppdrag B

Etter hvitvaskingsloven § 9 skal rapporteringspliktige gjennomføre kundetiltak på grunnlag av en vurdering av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Når en kunde driver i en bransje med høy risiko, men risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering settes til normal, må det fremgå av revisors vurdering hvorfor de risikoene som er knyttet til bransjen likevel ikke er gjeldende for den konkrete kunden.

Revisjonskunden i oppdrag B driver innenfor eiendomsbransjen [REDACTED]

[REDACTED] Dette er en bransje hvor risikoen knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering generelt er å anse som høy. Revisor har klassifisert kunden til normal risiko, med begrunnelsen *Bransje trekker opp, men vi har ikke identifisert andre risikofaktorer som tilsier forhøyet risiko utover normal*. Det foreligger ingen annen begrunnelse for risikoklassifiseringen i revisjonsverktøyet. Som en konsekvens av at risikoklassifiseringen er basert på mangelfullt grunnlag, er det ikke gjennomført forsterkede kundetiltak i henhold til hvitvaskingslovens § 9 tredje ledd og § 17. Finanstilsynet mener at dette er grove brudd på hvitvaskingsloven.

[REDACTED] Det er lagt ved dokumentasjon som viser eierstrukturen til revisjonskunden. På spørsmålet "Har klienten komplisert eierskaps- eller kontrollstruktur?" svarer revisor "Ja". Det er imidlertid ikke vurdert om eierstrukturen tilsvarer kontrollstrukturen, og revisor har under tilsynet bekreftet at det ikke er innhentet aksjeeierbok for å avdekke om det foreligger aksjonæravtaler som viser at kontrollstrukturen avviker fra eierstrukturen. Når revisor ikke har vurdert om kontrollstrukturen avviker fra eierskapsstrukturen, er dette brudd på hvitvaskingsloven § 13 første ledd.

Revisjonsselskapet viser i sitt tilsvarende svar til at styreleder på skjemaet for kundeopplysninger har bekreftet eierstruktur, og at dette også er en bekreftelse av kontrollstruktur. Finanstilsynet mener at revisor ikke uten videre kan legge til grunn at en bekreftelse fra selskapet på eierstruktur også bekrefter kontrollstruktur, spesielt når revisjonsselskapet selv har vurdert at eierskaps- og kontrollstrukturen er komplisert.

5.2.3.2 Oppdrag C

Når en revisjonskunde er en juridisk person eller sammenslutning, angir hvitvaskingsloven § 14 første ledd ulike situasjoner som gir grunnlag for å anse en person som reell rettighetshaver. I § 14 første ledd bokstav a til e er det angitt situasjoner der en fysisk person har direkte kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen, mens det i § 14 første ledd annet punktum er angitt når en person indirekte anses å ha tilstrekkelig kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen.

Foretaket i oppdrag C er en filial [REDACTED]

[REDACTED] Revisor har notert i akseptvurderingen at "PEP-skjema" skal innhentes fra daglig leder, men slikt skjema finnes ikke i dokumentasjonen. At revisor ikke har tatt stilling til om personer som kan handle på vegne av kunden eller er reell rettighetshaver er politisk eksponert person, nært familiemedlem eller kjent medarbeider til en politisk eksponert person, er brudd på hvitvaskingsloven § 13 fjerde ledd.

Revisor har heller ikke vurdert om kontrollstrukturen avviker fra eierskapsstrukturen. Den manglende vurderingen utgjør brudd på hvitvaskingsloven § 14 første ledd bokstav c, d og e, jf. § 13 første ledd.

5.2.3.3 Oppdragene D1 og D2

Foretakene D1 og D2 er to av totalt [redacted] nye revisjonsoppdrag i samme gruppering. Det er laget en felles vurdering av alle selskapene i forbindelse med akseptvurderingen og vurderingen av kravene i hvitvaskingsloven. Revisor har konstatert at bransjen er kjøp, salg og utvikling av eiendom. Til tross for at Nasjonal Risikovurdering trekker frem eiendomsutvikling som en høyrisikobransje, har revisor konkludert med at risikoen er "normal". Begrunnelsen for dette er at revisor har god erfaring med regnskapsfører fra mange andre oppdrag.

Finanstilsynet mener at dette ikke er tilstrekkelig grunnlag for at revisor skal kunne gjøre en forsvarlig vurdering som innebærer å nedjustere kundeklassifiseringen til "normal" risiko. Finanstilsynet konstaterer at dette utgjør brudd på hvitvaskingslovens § 9 første ledd. Som en konsekvens av feil risikoklassifisering er det følgelig ikke gjennomført forsterkede kundetiltak i henhold til hvitvaskingslovens § 17. Revisjonsselskapet har i sitt tilsvarende kommentert at de to foretakene i realiteten ikke tilhører eiendomsbransjen og at dette underbygger at forholdet ikke er et brudd på hvitvaskingsloven. Finanstilsynet har lagt til grunn revisors egen dokumentasjon og vurdering, med den bransjetilhørighet som revisor har valgt. Finanstilsynet har ikke vurdert om revisjonsselskapet i tillegg har tatt utgangspunkt i feil bransjetilhørighet.

5.2.3.4 Oppdrag E

Foretakets virksomhet er utvikling av eiendom, som etter Nasjonal Risikovurdering er en høyrisikobransje. Ifølge revisors dokumentasjon vurderes risikoen *til moderat, ikke eksponert mot land med høyere risiko, men bransje*. Dette er begrunnet med at eiendomsprosjektene er realisert i 2022 og at selskapet derfor nå bare sitter med penger. Revisor har også kort trukket fram at regnskapsfører er ekstern og at [redacted]

Når kundene driver i en bransje med høy risiko, må revisor begrunne hvorfor risikoen settes lavere. Begrunnelsen må ta utgangspunkt i de forhold som gjør at bransjen i utgangspunktet har høy risiko. Revisor må vurdere hvilken bransje den reviderte driver i. Eventuelle midlertidige endringer i driften kan ikke alene begrunne nedjusteringer av risikoklassifiseringen. Ut fra kommunikasjonen revisor har hatt med den reviderte i akseptfasen, er det tydelig at selskapet igjen skal *investere i utleieeiendom og har som mål om på nytt bygge en portefølje av en viss størrelse som vil være attraktiv for større selskaper*. Revisor har ingen erfaring med eieren, som også er styrets leder og daglig leder. At regnskapsfører er ekstern og at økonomidirektøren har relevant utdanning og erfaring fra et av de større revisjonsselskapene, kan ikke begrunne lav risiko for kunder i høyrisikobransjer. Slik Finanstilsynet ser det, har ikke revisor bygget sine vurderinger på tilstrekkelig eller forsvarlig grunnlag, og vurderingen er derfor ikke i samsvar med kravene i hvitvaskingsloven § 9 første ledd.

Som en konsekvens av at det er foretatt risikoklassifisering uten å ha tilstrekkelig grunnlag, er det følgelig ikke gjennomført forsterkede kundetiltak etter hvitvaskingslovens § 17.

5.2.3.5 Oppdrag F

For beskrivelse av gjennomførte kundetiltak for oppdrag F vises det til punkt 6.1.3 i denne rapporten.

6. Kontroll av revisjonsutførelse

Finanstilsynet har kontrollert utvalgte forhold ved revisjonsutførelsen til tre kunder der revisjonsselskapet er valgt revisor, omtalt som F, G og H. I beskrivelsen av pliktbruddene har Finanstilsynet benyttet begrepet "revisor", uavhengig av om arbeidet er utført av oppdragsansvarlig revisor eller av medarbeidere på revisjonsteamet.

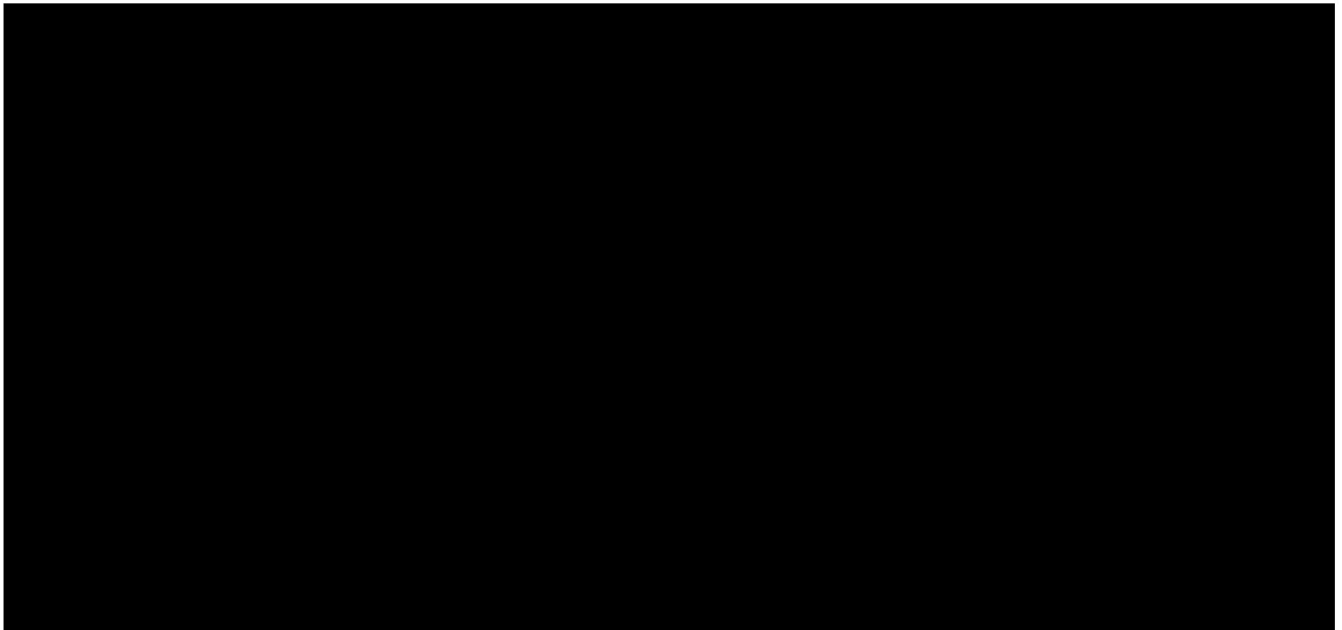
6.1 Revisjonsoppdrag F

6.1.1 Kort om foretaket

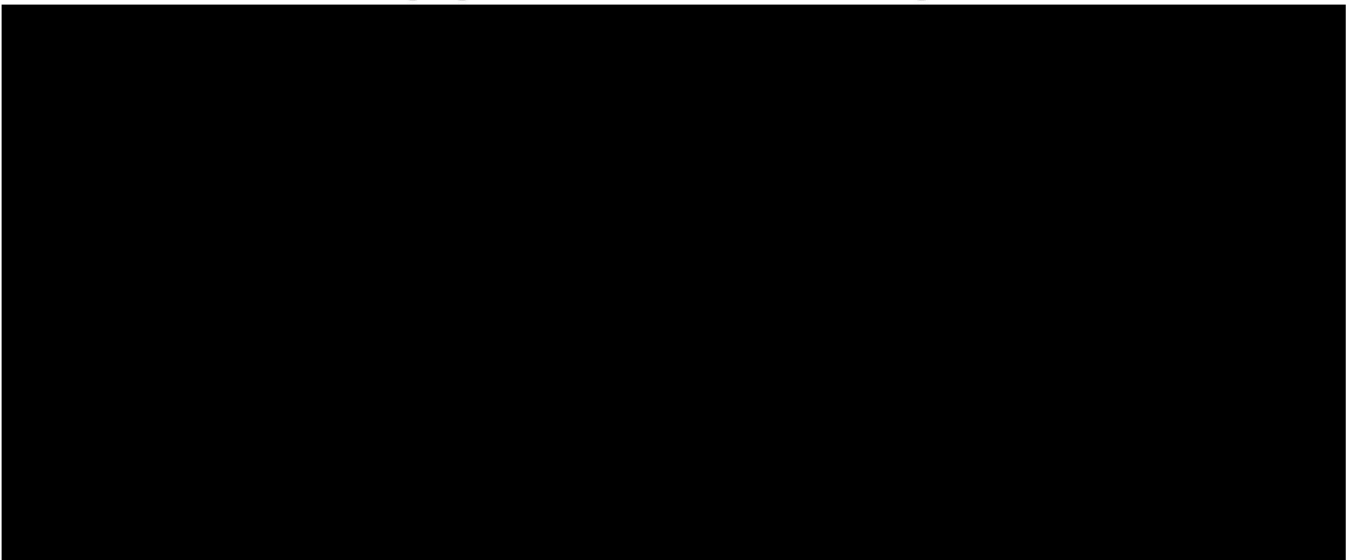
Finanstilsynet har vurdert utførte kundetiltak etter hvitvaskingsloven, oppfølging av tidligere års nummererte brev, forhold ved revisjonen av foretakets konsernregnskap for 2022, forhold ved andre bekreftelser avgitt av revisor i 2022, samt hendelser etter balansedagen. Finanstilsynet har videre vurdert enkelte forhold ved revisjonsberetningen for selskapsregnskapet (morselskapet) for 2022 og øvrige norske selskap som inngår i konsernet.

Revisjonsselskapet har i sitt tilsvar til den foreløpige tilsynsrapport fremhevet at det var en vesentlig endring i revisjonsklientens virksomhet og kompleksitet i 2022 og at den gjennomførte revisjon må vurderes på denne bakgrunn. Finanstilsynet tar til orientering at revisjonsklienten var et komplekst revisjonsoppdrag og at revisjonsselskapet mente at dette var krevende. Finanstilsynet forventer imidlertid at revisjonsselskap har en tilstrekkelig forståelse av revisjonsrisikoen de vil møte, og den kompetansen de vil måtte ha for å utføre revisjonen, før de aksepterer og/eller viderefører oppdrag. Finanstilsynet bemerker at manglende kompetanse aldri kan være en akseptabel begrunnelse for utilstrekkelig revisjonskvalitet.

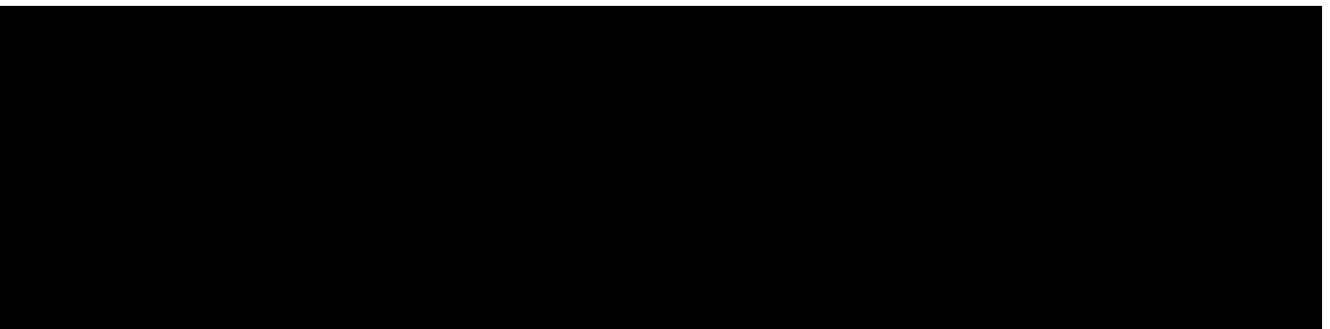
6.1.2 Nærmere om regnskapet for 2022

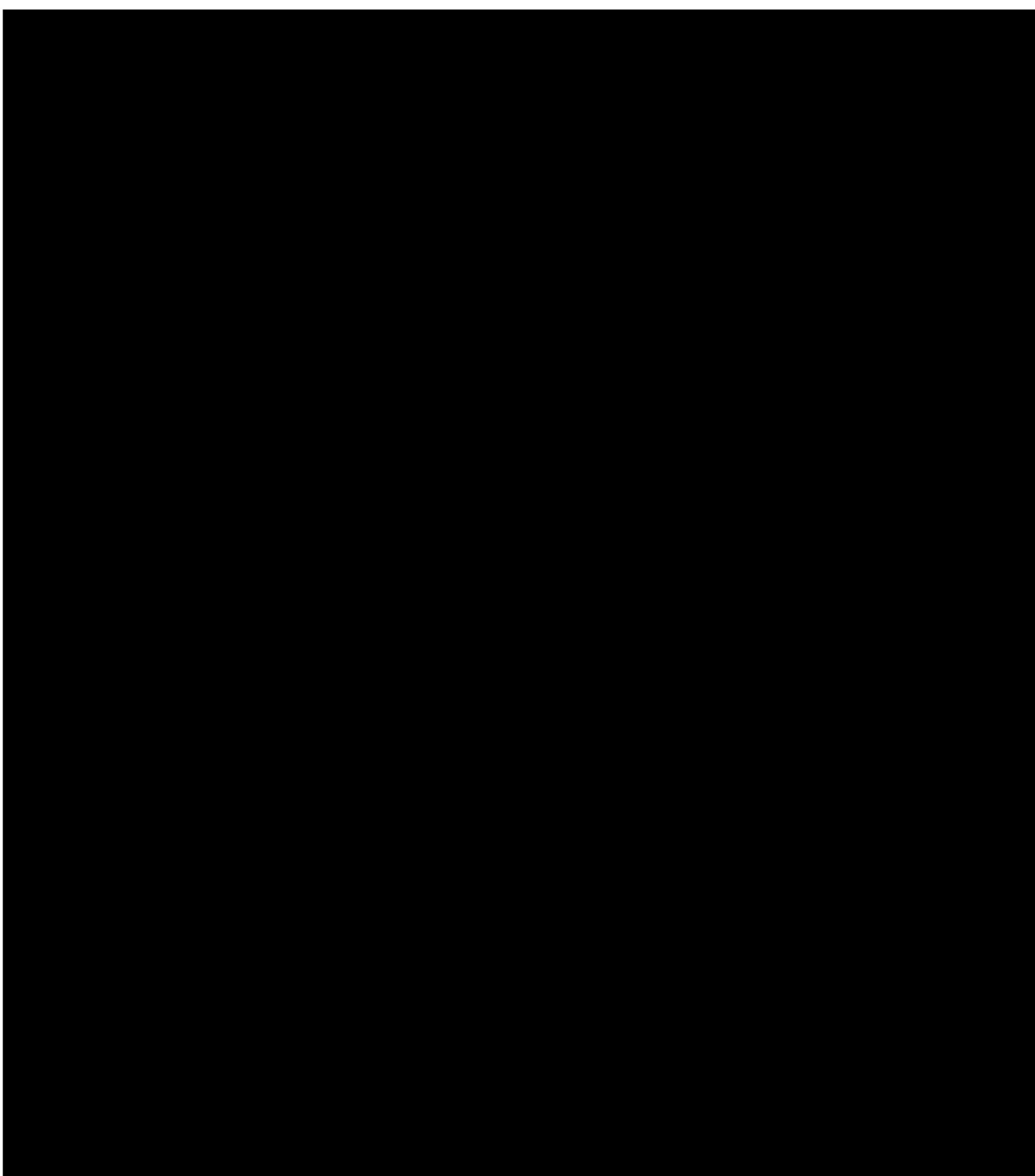

6.1.3 Risikoklassifisering og kundetiltak etter hvitvaskingsloven

Når det gjelder konkrete kundetiltak, viser revisjonsselskapet i sitt tilsvare til området kundekontroll og fanen kundetiltak, hvor det er utført tre konkrete forsterkede kundetiltak. De konkrete kundetiltakene beskrives ikke nærmere. Området kundekontroll med tilhørende kundetiltak ble gjennomgått under tilsynet, og Finanstilsynet kan ikke se at det er vist til ny dokumentasjon i tilsvaret som endrer Finanstilsynets vurdering av forholdet.

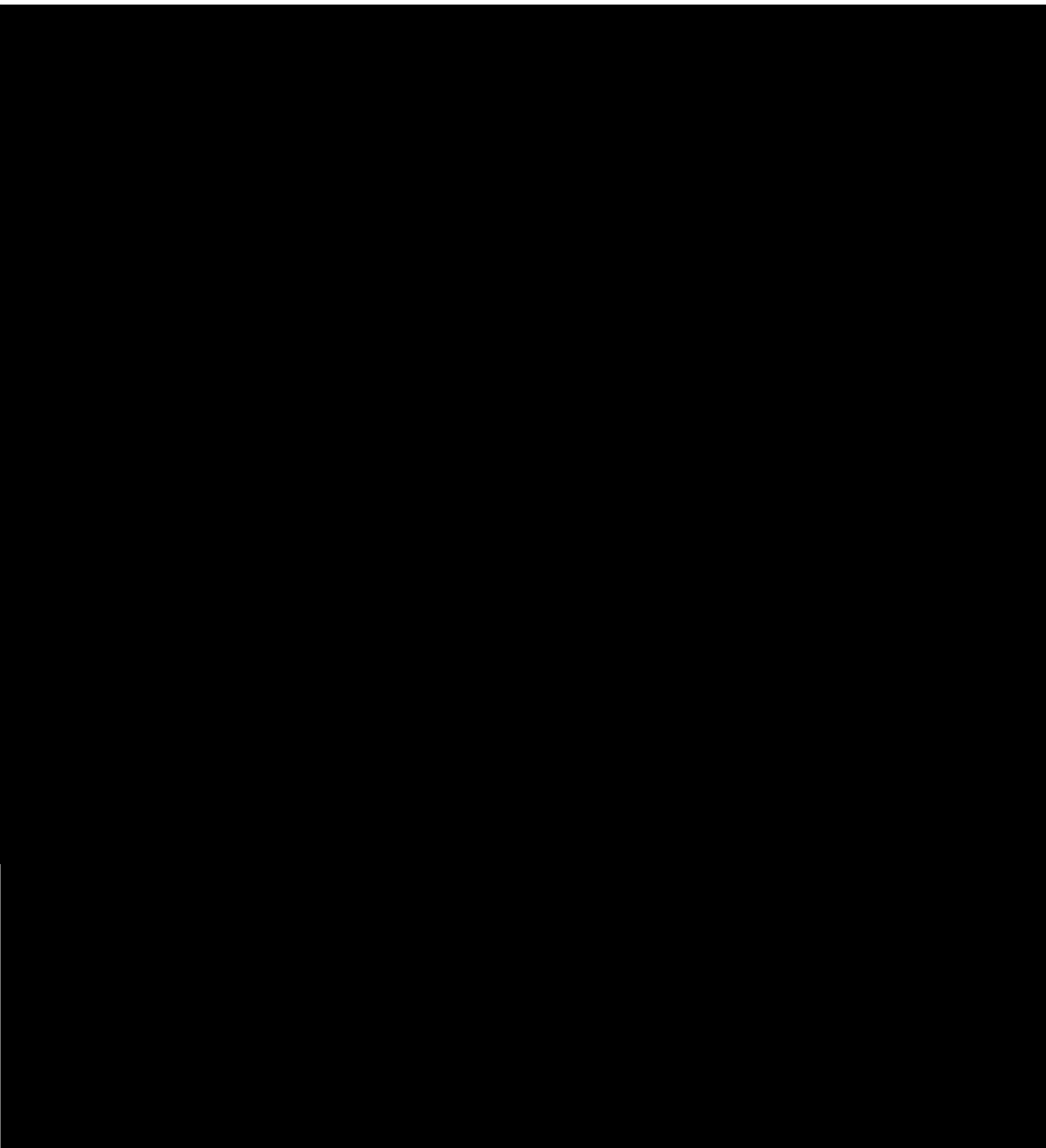

Finanstilsynet mener det er en rekke mangler i de utførte kundetiltakene. Revisor har kartlagt direkte eiere, men ikke gjort handlinger ut over dette, noe som er brudd på hvitvaskingsloven § 13 første ledd om å gjennomføre egnede tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstruktur. Videre mener Finanstilsynet at det er betydelige svakheter i de utførte forsterkede kundetiltakene. Revisor har ikke konkretisert risikoen og tiltakene i tilstrekkelig grad for å kunne gjennomføre forsterkede kundetiltak som retter seg til risikoen, noe som utgjør brudd på hvitvaskingsloven § 17.

6.1.4 Revisors vurdering av tidligere års feil og oppfølging av nummererte brev

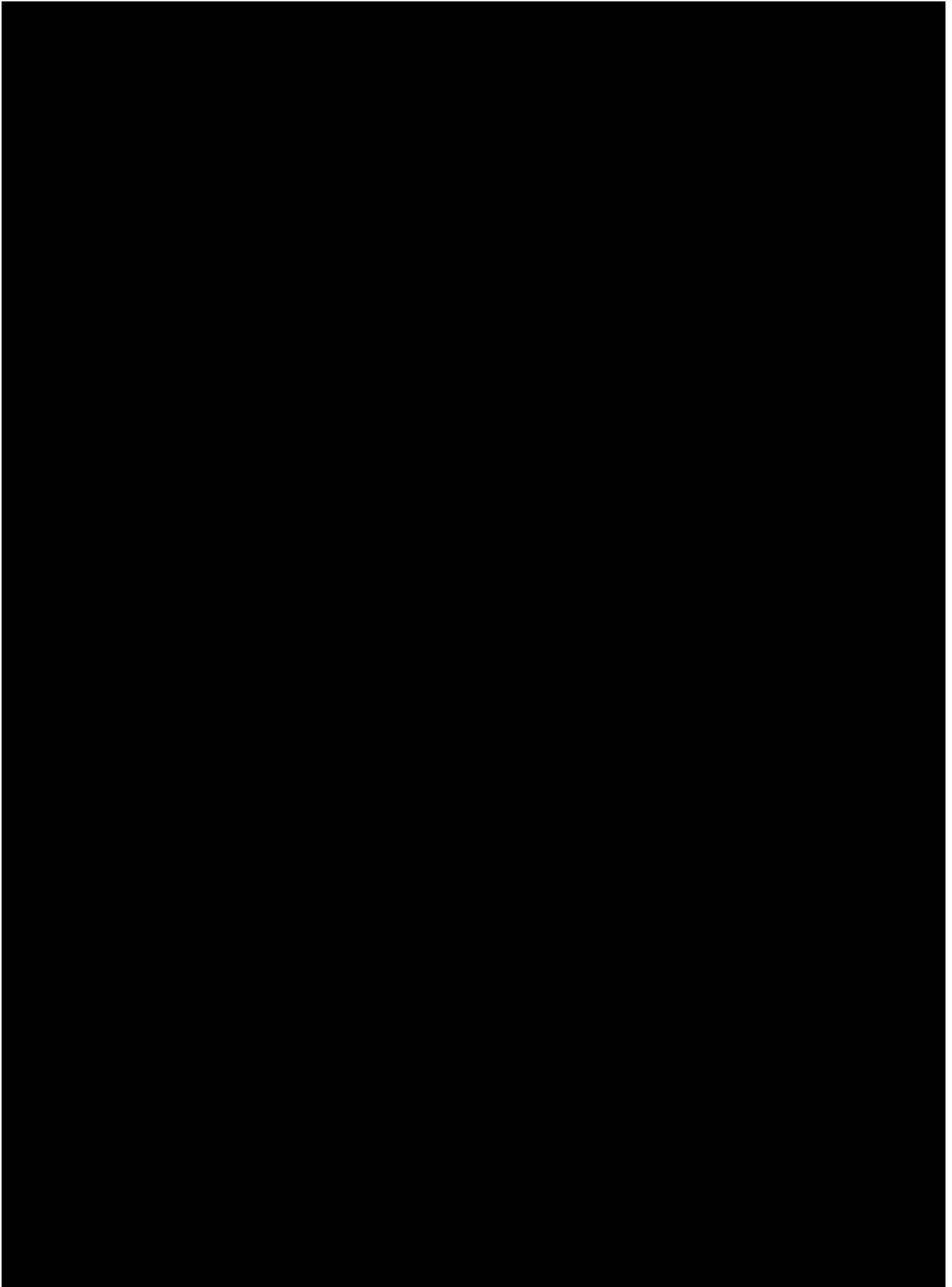
Revisor skal kommunisere skriftlig til styret om alle forhold som fremkommer ved revisjonen og som styret bør gjøres kjent med for å kunne ivareta sitt ansvar og oppgaver, herunder vesentlige mangler i foretakets interne kontroll, brudd på bokføringsreglene og andre lovkrav og avdekkede misligheter². Videre skal revisor se til at de kommuniserte forholdene er behandlet av styret.

Dersom revisor påpeker vesentlige brudd på lovkrav og den reviderte ikke iverksetter tiltak for å rette på forholdene, har revisor plikt til å trekke seg fra revisjonsoppdraget³.

² Revisorloven § 9-5

³ Revisorloven § 9-6

Finanstilsynet mener at revisors planlegging

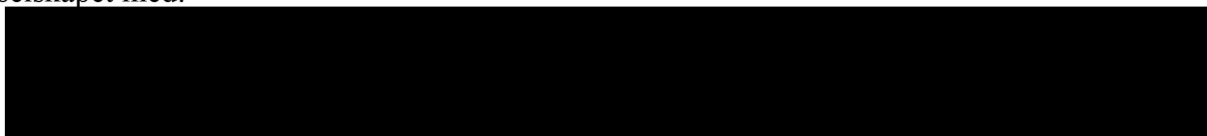
av tidspunktet for gjennomføringen av revisjonen, ikke har tatt omstendighetene ved revisjonsoppdraget i betraktning. Det er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 30b.

6.1.5 Revisors vurdering av mislighetsrisiko

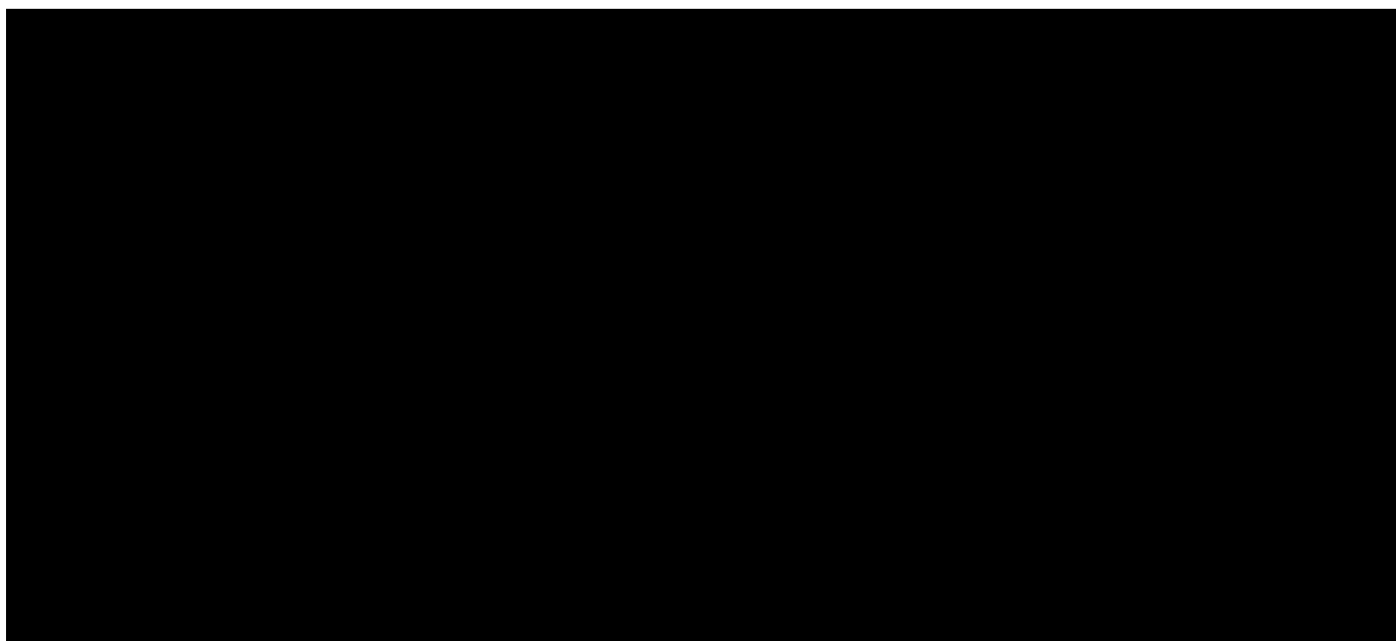
Ved identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, skal revisor ta utgangspunkt i antakelsen om at det foreligger risiko for misligheter ved inntektsføring og vurdere hvilke typer inntekter, inntektstransaksjoner eller påstander relatert til slike risikoer. Risikoene for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter skal behandles som særskilte risikoer. I den grad det konkluderes med at det ikke foreligger en slik mislighetsrisiko, må revisor begrunne dette særskilt, se ISA 240 punkt 48.

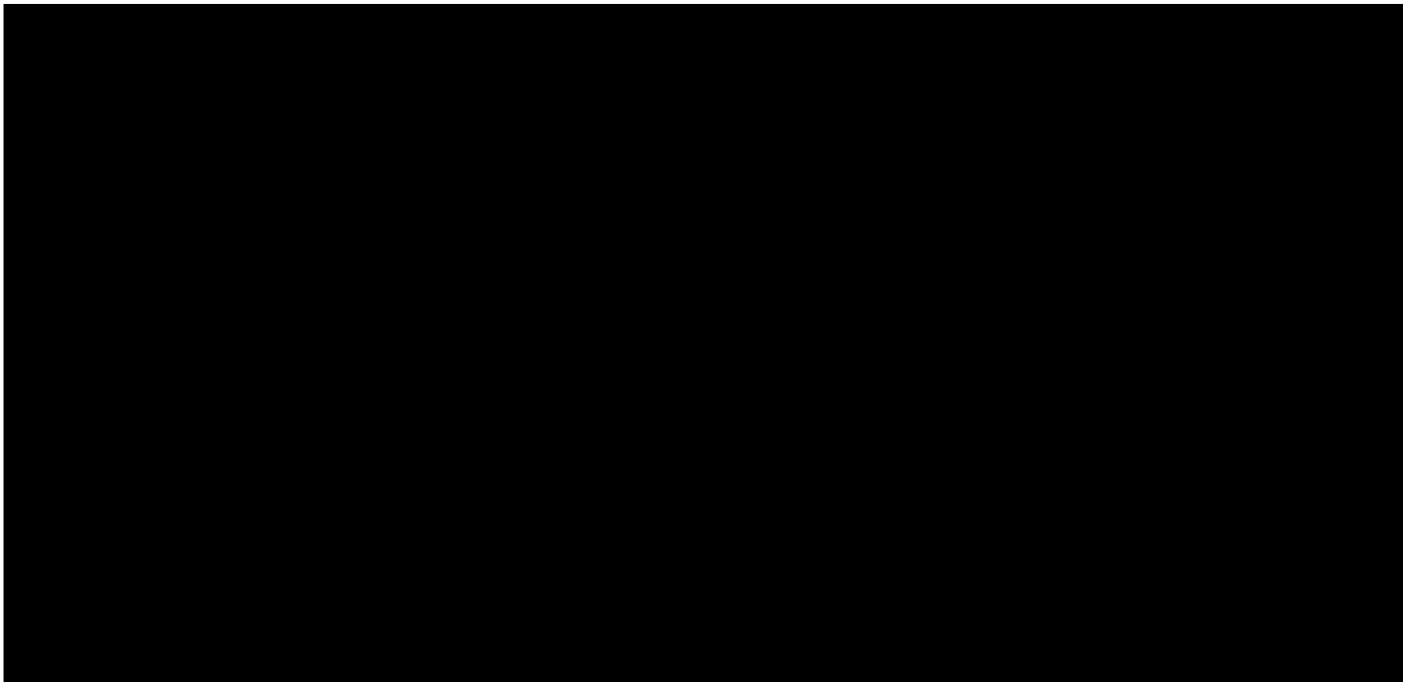
For å oppnå betryggende sikkerhet plikter revisor å opprettholde profesjonell skepsis i revisjonen, vurdere muligheten for at ledelsen overstyrer kontroller og forstå at revisjonshandlinger som effektivt avdekker feil ikke nødvendigvis er hensiktsmessige når det gjelder å avdekke misligheter, se ISA 240 punkt 8. I mindre enheter der ledelsen domineres av en enkelt person øker muligheten for at ledelsen overstyrer kontroller.

Finanstilsynet har vurdert revisors vurdering av mislighetsrisiko i morselskapets regnskap og konsernregnskapet. Revisor har begrunnet at det ikke foreligger mislighetsrisiko knyttet til inntekter i morselskapet med:

I revisjonsselskapets tilsvaer står det at manglende avhuking for manglende særskilt risiko anses som en inkurie. Basert på det siterte legger Finanstilsynet til grunn at revisor ved sin risikovurdering har lagt til grunn at det ikke var mislighetsrisiko knyttet til inntekter i morselskapet. I den grad det legges til grunn at det var mislighetsrisiko knyttet til inntekter i morselskapet, mener Finanstilsynet at det ikke er utført tilstrekkelig med revisjonshandlinger til å dekke opp denne risikoen.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener revisors begrunnelse for ikke å anse inntekter i selskapsregnskapet til morselskapet som en særskilt risiko, ikke er tilstrekkelig. Det er flere forhold som kan utgjøre mislighetsrisiko, selv om foretaket ikke har lett omsettelige varer.

Finanstilsynet mener videre at revisors handlinger ikke direkte knytter seg til mislighetsrisiko, og det fremstår som uklart hva revisor har gjort. Revisor skriver at

Det er ikke nærmere konkretisert hvilke handlinger revisor har utført knyttet til mislighetsrisiko. Det fremgår av revisjonsselskapets tilsvarende at det mener at det er utført omfattende revisjonshandlinger egnet til å avdekke misligheter og rettet mot de mislighetsrisikoene som er identifisert. I den grad revisor utfører revisjonshandlinger som er ment rettet mot mislighetsrisiko, måtte det fremgå på hvilken måte handlingen dekker denne risikoen. Finanstilsynet kan ikke se at dette fremgår klart.

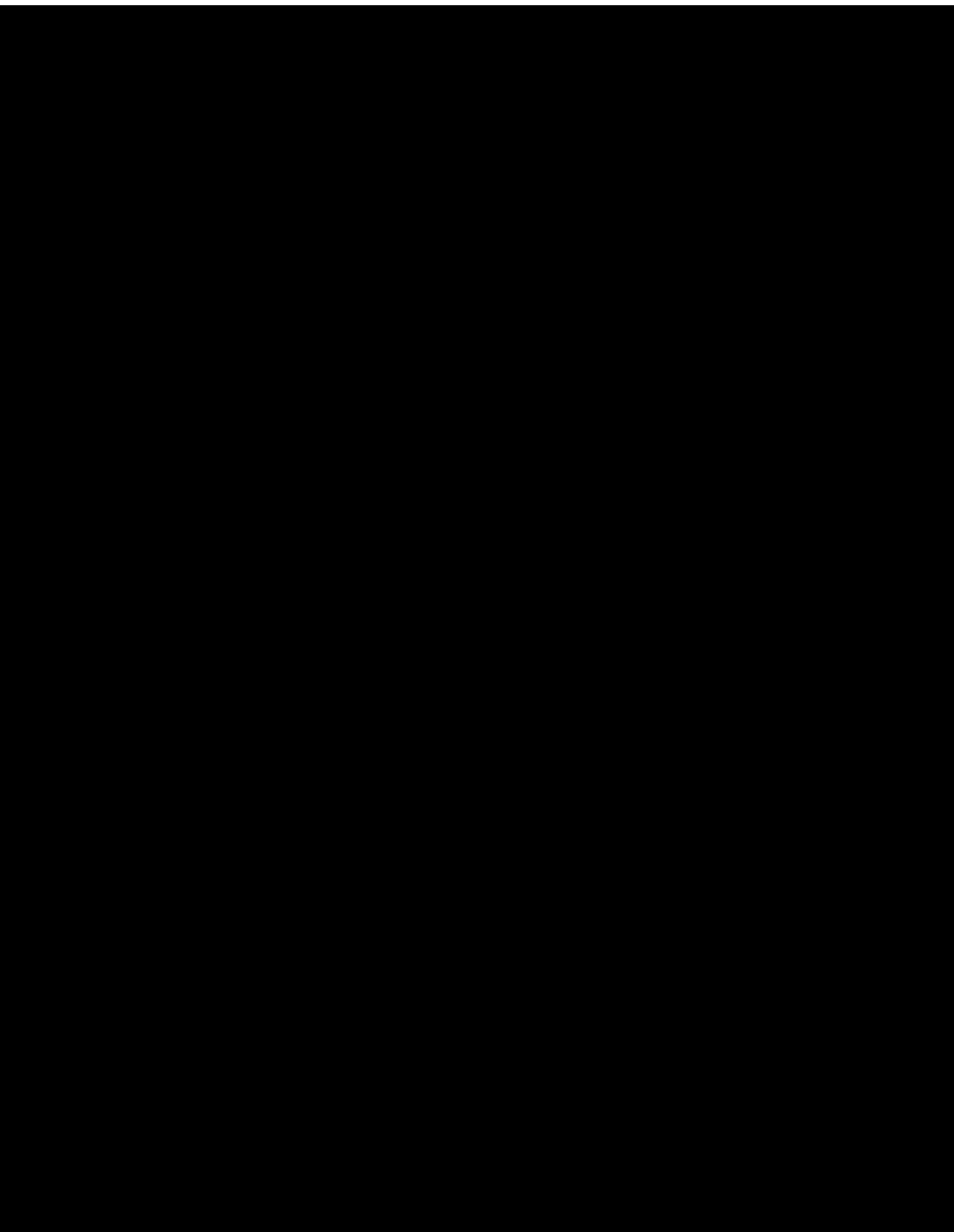
Finanstilsynet mener dette utgjør brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav c. Videre er det brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd jf. ISA 240 punkt 27, 30, 32. Finanstilsynet mener revisor ikke har opprettholdt en profesjonell skepsis knyttet til misligheter gjennom revisjonen. Det er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, if. ISA 240 punkt 13 og § 9-4 fjerde ledd. Bruddet er grovt

6.1.6 Revisjon av transaksjoner med nærstående parter

ISA 550 beskriver hvordan revisjon av transaksjoner med nærstående parter skal utføres. Revisor må opparbeide seg en forståelse av relasjoner til nærstående parter og transaksjoner med dem for å kunne planlegge hensiktsmessige revisjonshandlinger knyttet til transaksjoner med nærstående parter. Dette innebærer at revisor må forespørre ledelsen om identiteten til nærstående parter, herunder endringer fra forrige periode, om hvilken relasjon enheten har til de nærstående partene og hvorvidt det er gjennomført transaksjoner med disse. Utgangspunktet er at det er en økt

revisjonsrisiko knyttet til transaksjoner med nærstående parter. Det er egne krav til revisjonshandlinger knyttet til betydelige transaksjoner med nærstående som ikke er en del av foretakets ordinære forretningsvirksomhet, se ISA 550 punkt 23.

Finanstilsynets vurdering

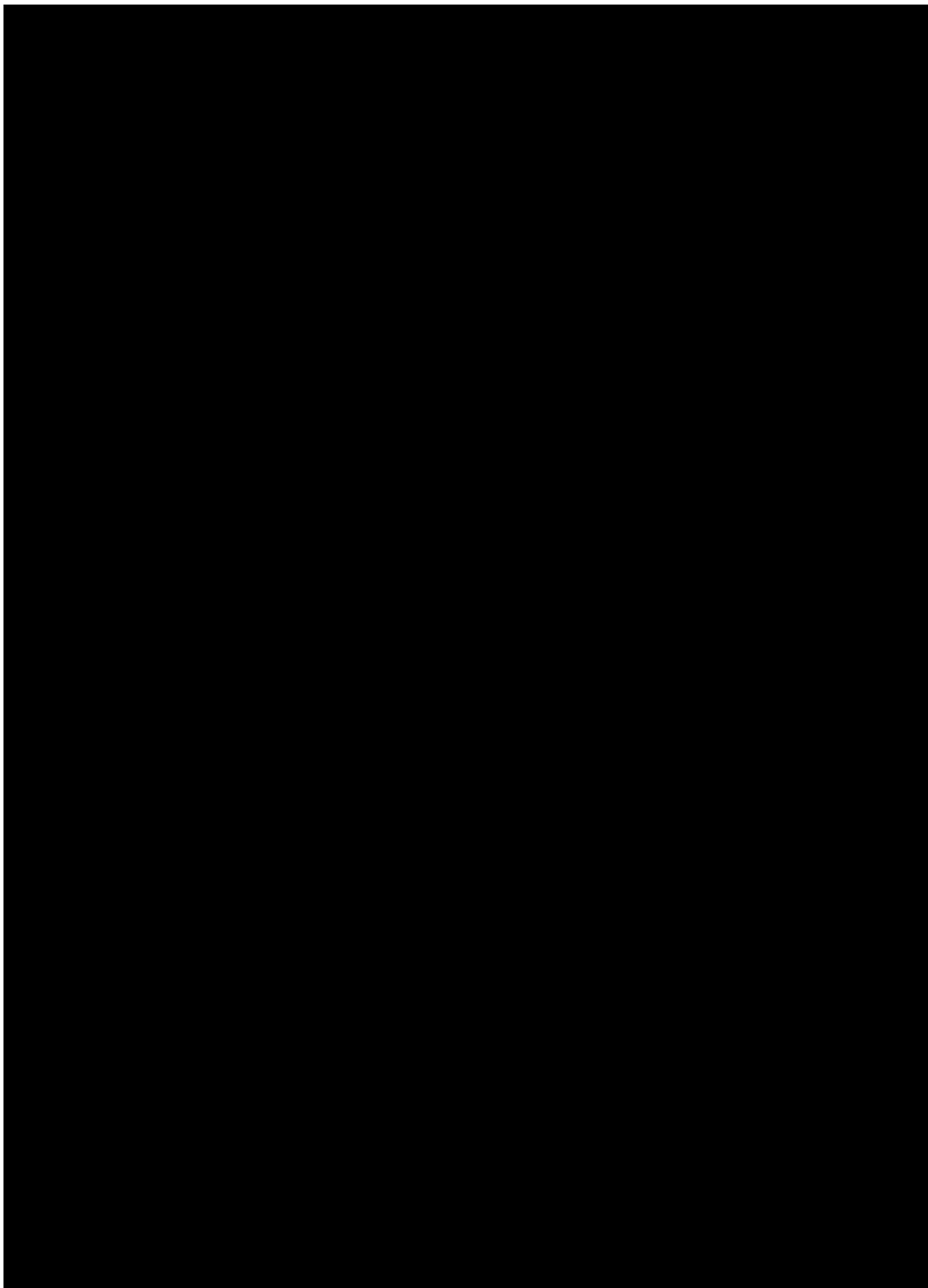
Finanstilsynet mener revisors planlegging av transaksjoner med nærstående parter er mangelfull. Det betydelige omfanget av transaksjoner med nærstående er ikke reflektert i revisors planlegging. Det er ikke tilstrekkelig å vise til organisasjonskart eller noter i årsregnskapet slik revisor har gjort. Det er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 550 punkt 13 og 14.

Revisor har ikke dokumentert en forståelse av hvilke interne kontroller ledelsen har knyttet til transaksjoner med nærstående parter.

Finanstilsynet mener revisors mangelfulle oppmerksomhet mot transaksjoner med nærstående parter er gjennomgående i revisjonen. Revisor har ikke utvist profesjonell skepsis i revisjonen knyttet til nærstående parter. Dette er et grovt brudd på revisorloven § 9-4 fjerde ledd andre punktum.

6.1.7 Kjøp av virksomhet

[Redacted]

[Redacted] Dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

Nærmere om revisors vurderinger av tilleggsvederlaget

[Redacted]

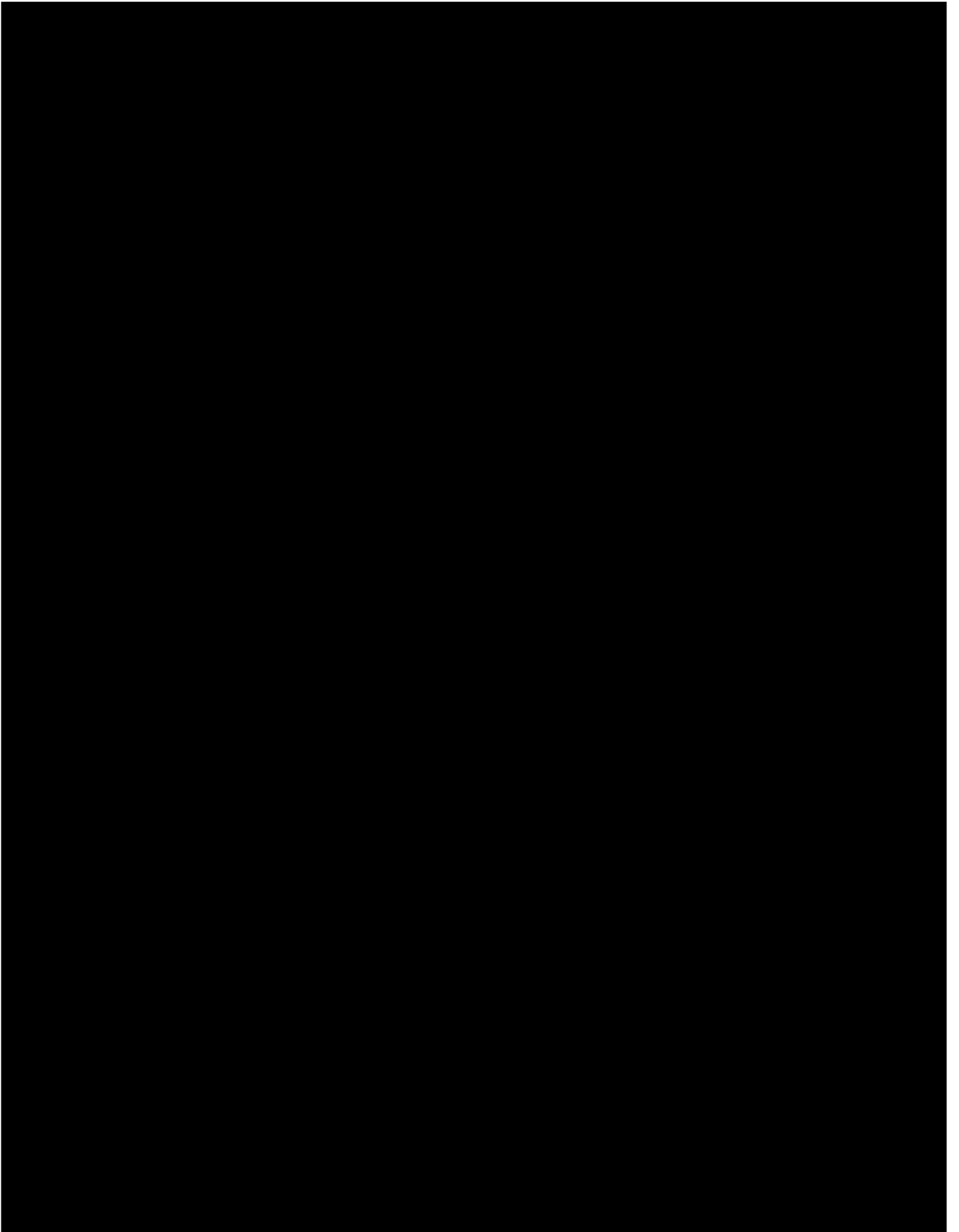
[Redacted] Finanstilsynet mener revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for lønnskostnadene. Dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 500 punkt 6.

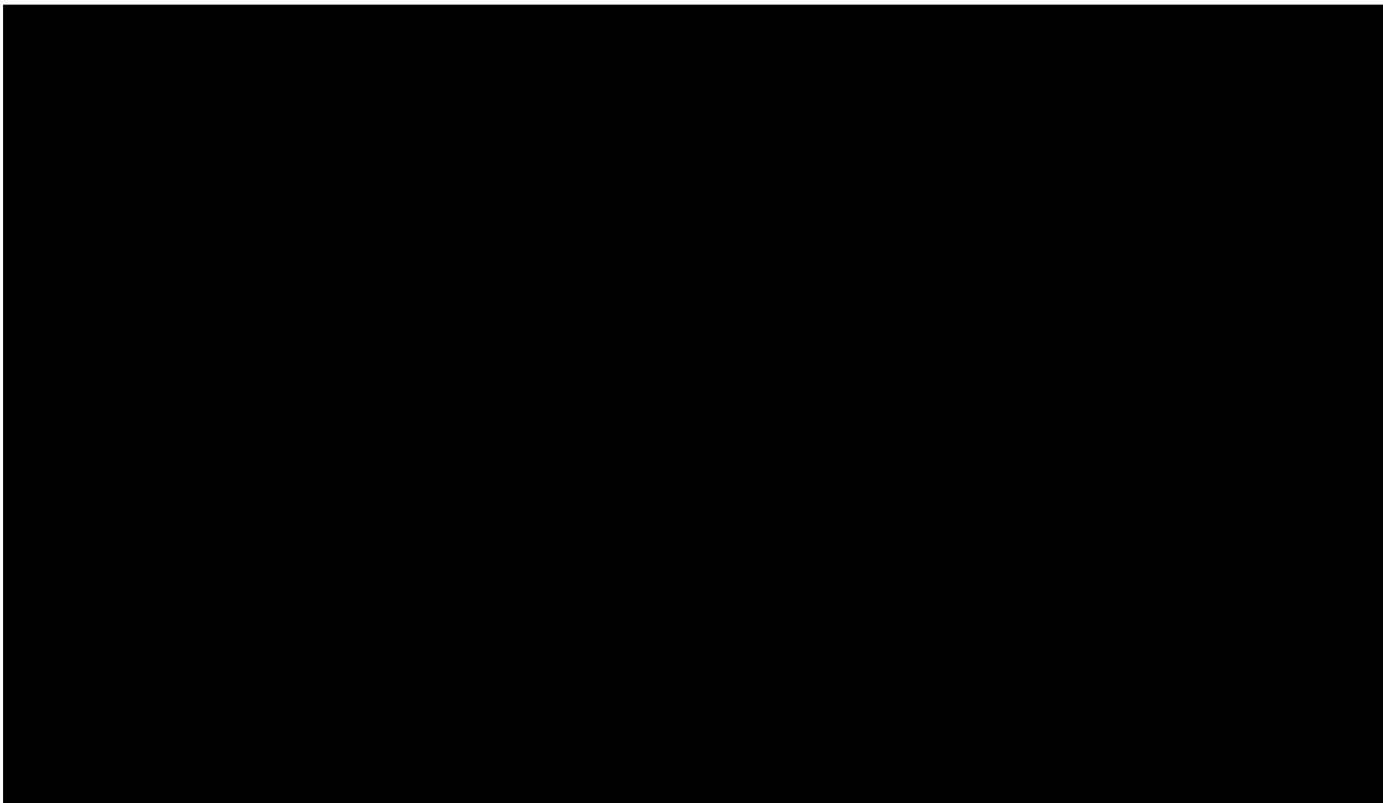
Det er flere forhold ved transaksjonen som innebærer vurdering av regnskapsestimer. Det gjelder for eksempel fastsettelse av og måling av vederlaget og allokering av vederlaget i en oppkjøpsallokering basert på de ervervede eiendelene og forpliktelsenes virkelige verdi. Revisorloven stiller særlige krav til at profesjonell skepsis utvises ved revisjon av regnskapsestimer knyttet til virkelige verdier.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har utvist tilstrekkelig profesjonell skepsis i revisjonen av transaksjonen. Dette er brudd på revisorloven § 9-4 fjerde ledd. Bruddet er grovt.

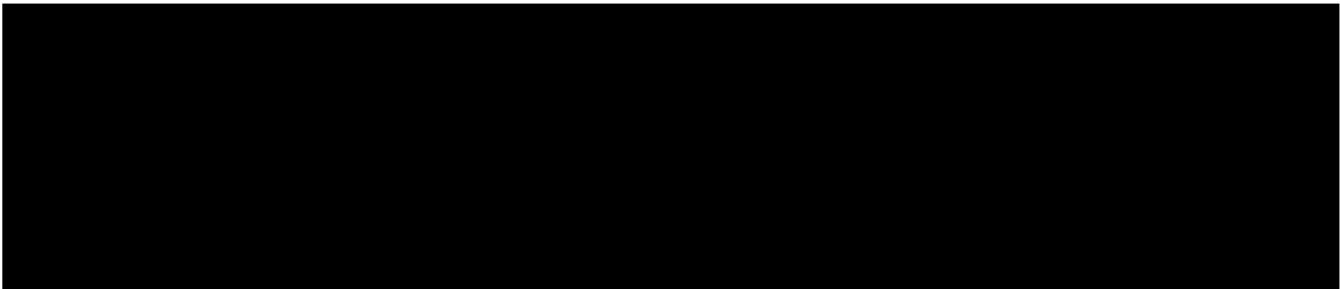
6.1.8 Revisjon av konsernets investeringer i egenkapitalinstrumenter

[Redacted]

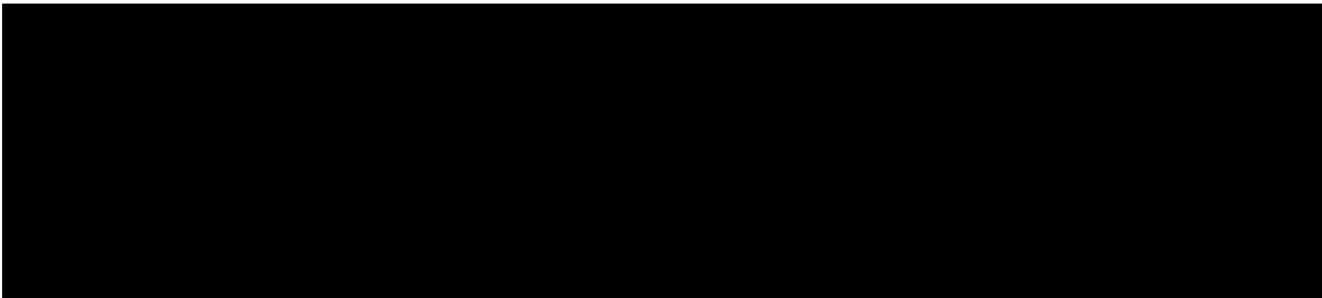

Finanstilsynet mener at revisor ikke har opparbeidet seg tilstrekkelig forståelse av avtalene til å vurdere risikoen knyttet til disse. Finanstilsynet mener videre det er betydelig mislighetsrisiko som ikke er vurdert av revisor. Revisor har ikke kartlagt noen kontroller rettet mot den særskilte risikoen som er identifisert. Finanstilsynet mener revisjonsplanen er svært overordnet og ikke tilpasset kompleksiteten i de underliggende eiendelene. Dette er grovt brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 315 punkt 26.

Med hensyn til de mange manglende svarene på eksterne bekreftelser sendt ut på revisors anmodning, anser Finanstilsynet generelt at revisor ikke i tilstrekkelig grad vurderte konsekvensene for revisjonen og det innhentede revisjonsbevis for regnskapspåstandene eksistens og verdsettelse. Revisors manglende utførelse av alternative revisjonshandlinger er et grovt brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 505 punkt 12.

[REDACTED] Revisors egenvurdering av revisjonsbeviset er gjengitt på følgende vis i oppsummeringsmøtet med oppdragskontrollør: *Øvrig portefølje varierer bevisene og inkluderer bevis på finansieringsrunde (noe tynt men aksepteres mht [...]).* (Finanstilsynets understrekning)

[REDACTED]

I tillegg til å utføre alternative revisjonshandlinger knyttet til verdivurderingen på balansedagen, anser Finanstilsynet at revisor også burde ha innhentet revisjonsbevis fra hendelser som fant sted frem til datoen for revisjonsberetningen, se ISA 540 punkt 18 a. [REDACTED]

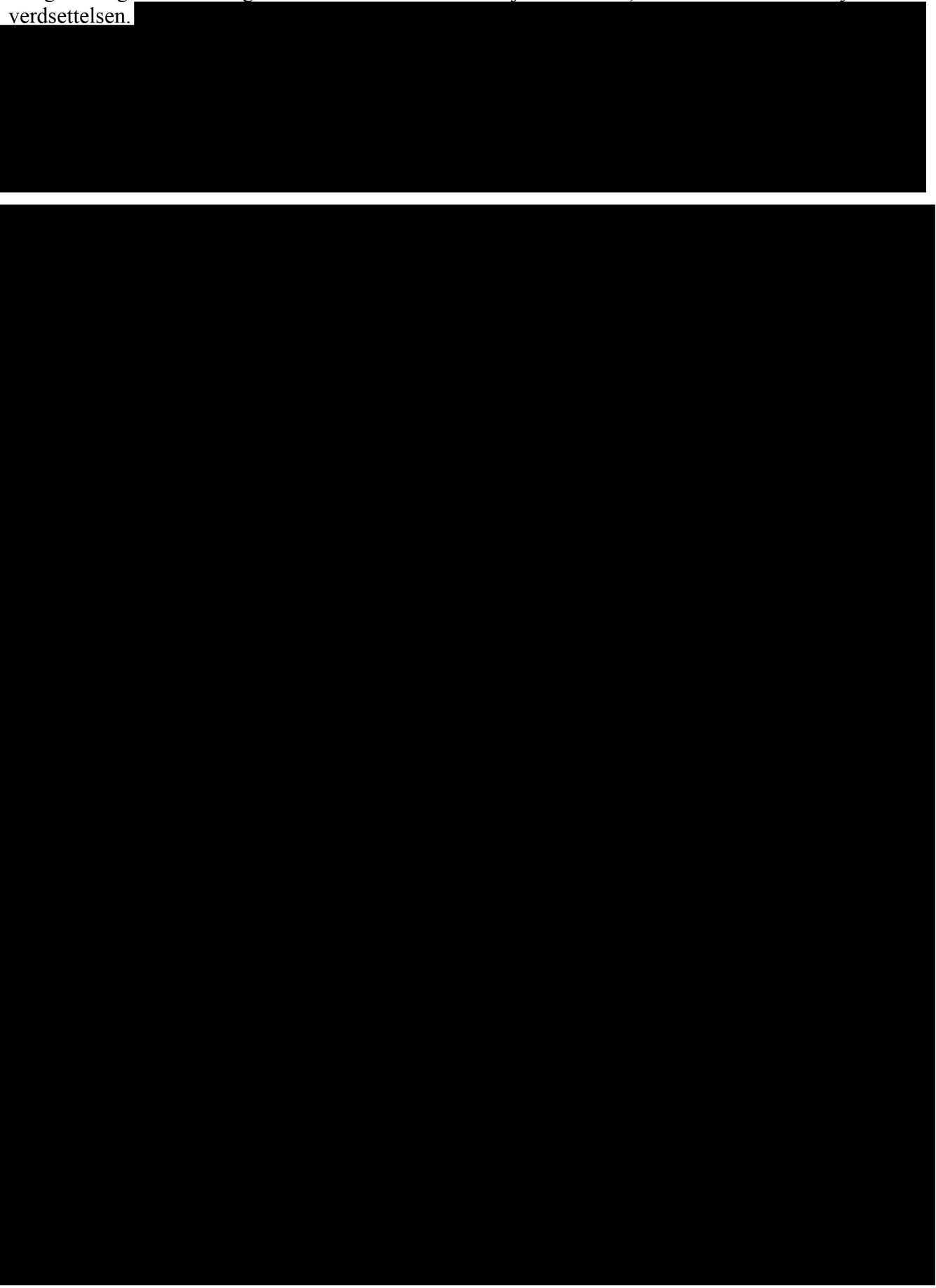
På bakgrunn av det ovennevnte mener Finanstilsynet at det ikke er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til eksistens/eierskap og verdsettelse av foretakets investeringer i egenkapitalinstrumenter. Dette er grovt brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, se ISA 500 punkt 6.

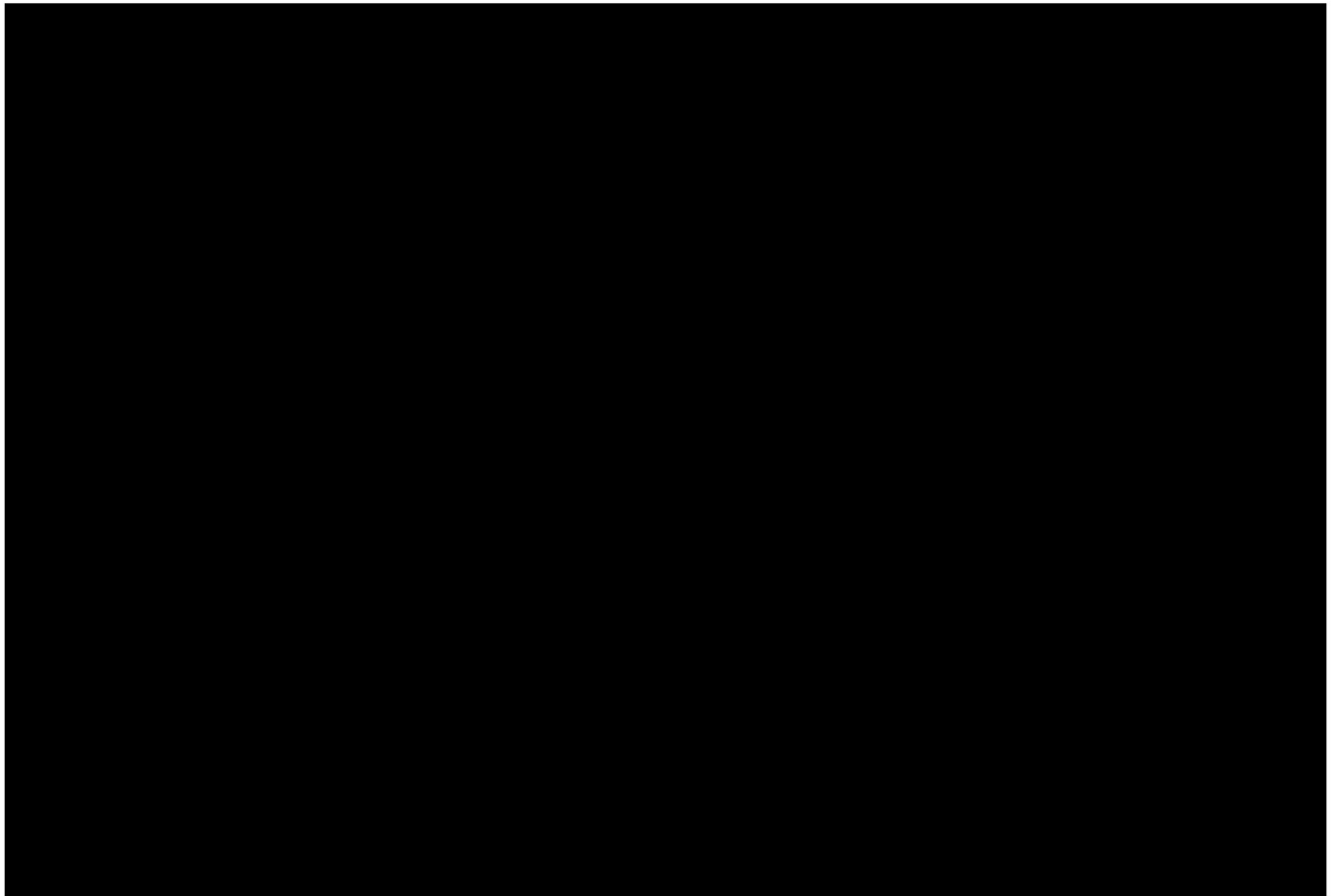
6.1.9 Revisjon av langsiktig utlån

[REDACTED]

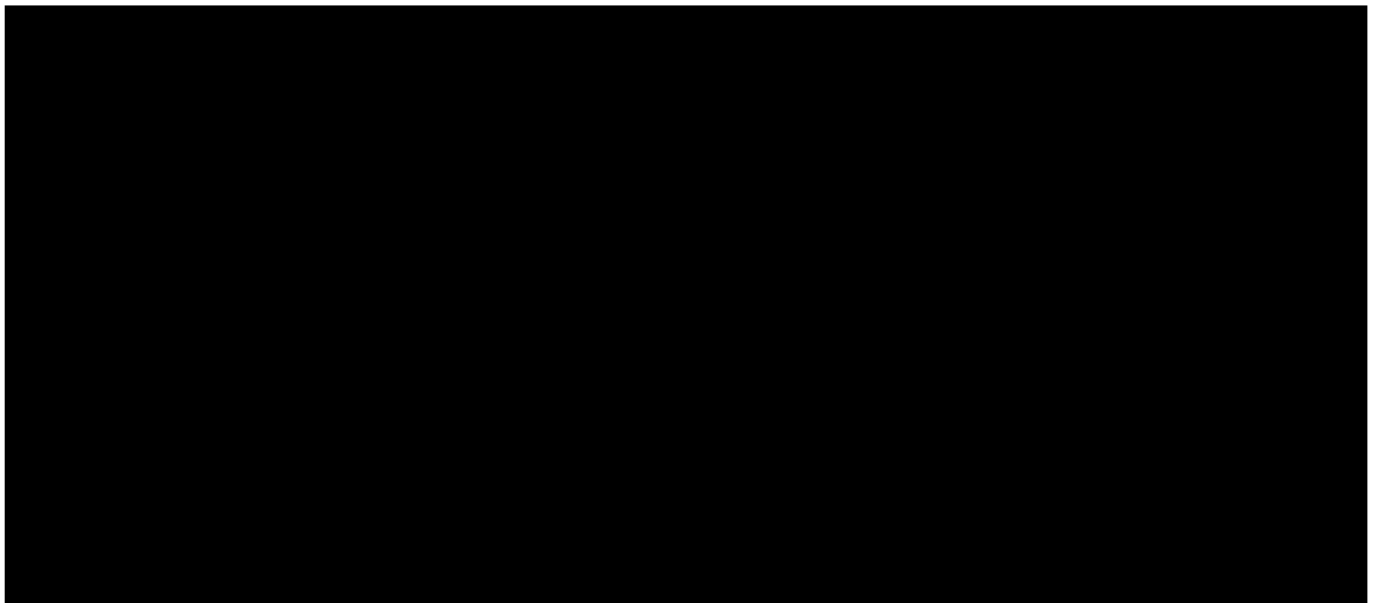
Revisjonen av utlånene er en del av det sentrale forholdet ved revisjonen knyttet til finansielle investeringer, se omtale i forutgående brevpunkt. Revisor har i sin risikovurdering og planlegging vurdert at for disse langsiktige utlånene er det regnskapspåstandene eksistens, verdsettelse,

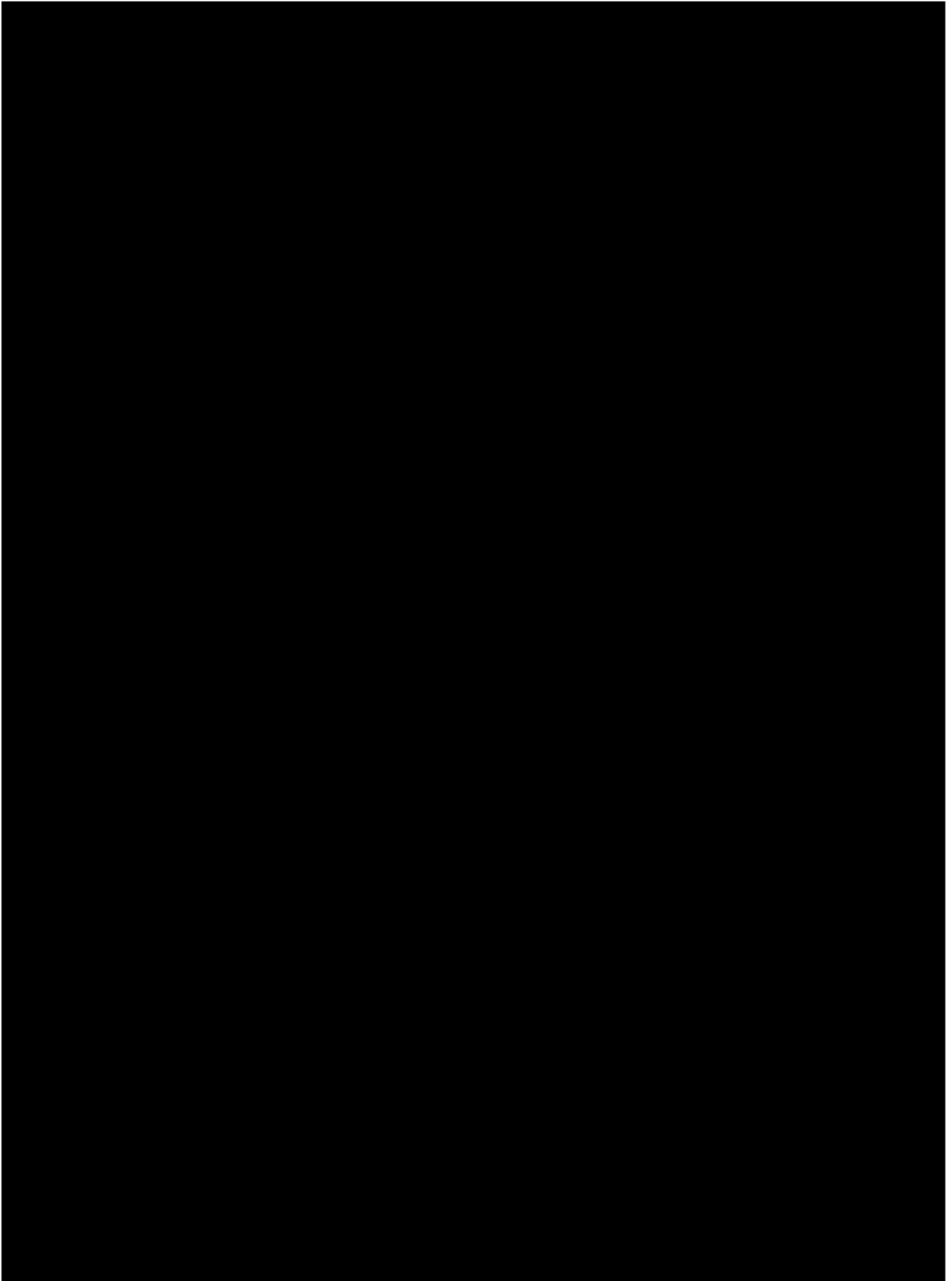
rettigheter og klassifisering som det skal innhentes revisjonsbevis for, med særskilt risiko knyttet til verdsettelsen.

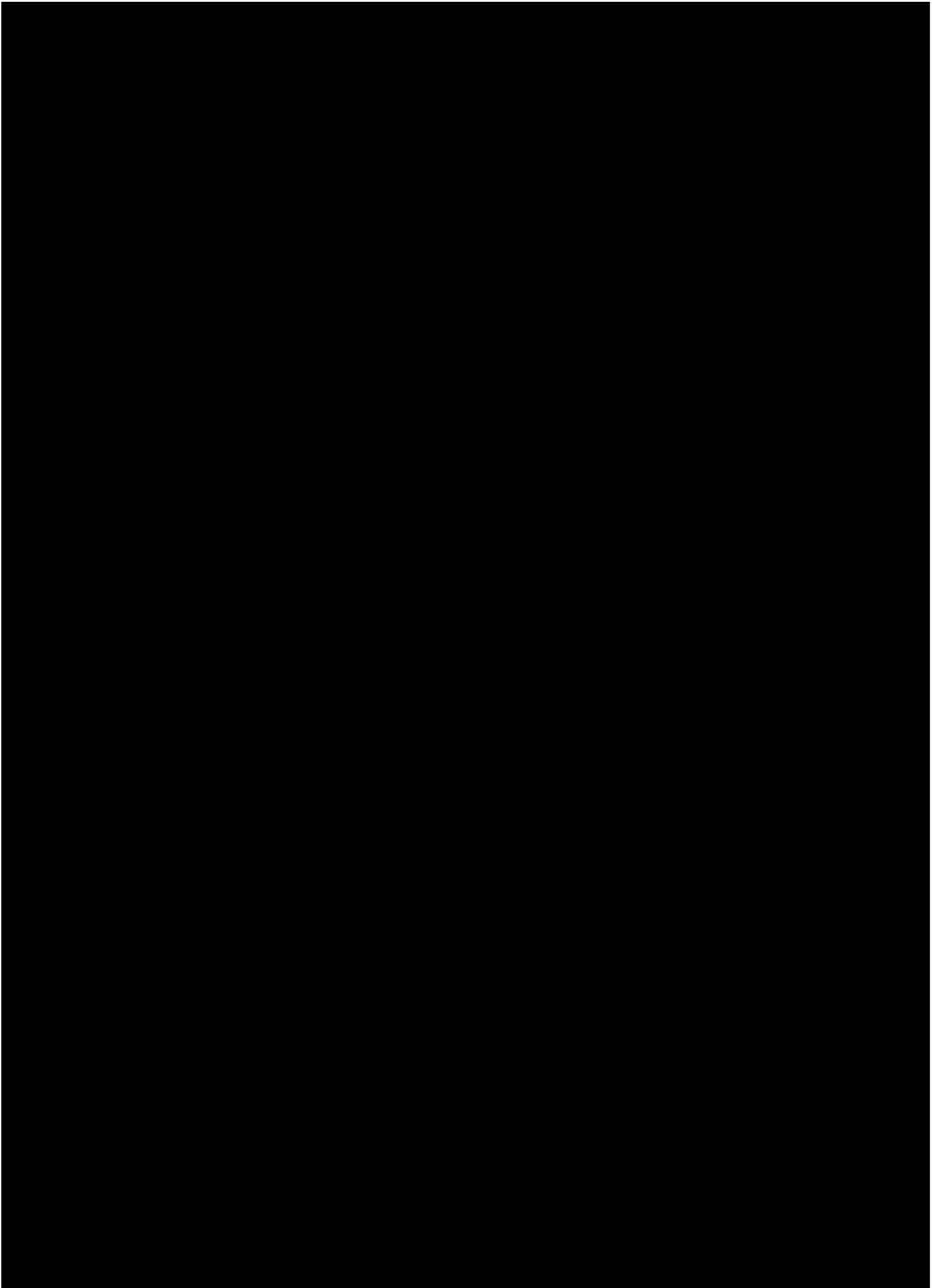

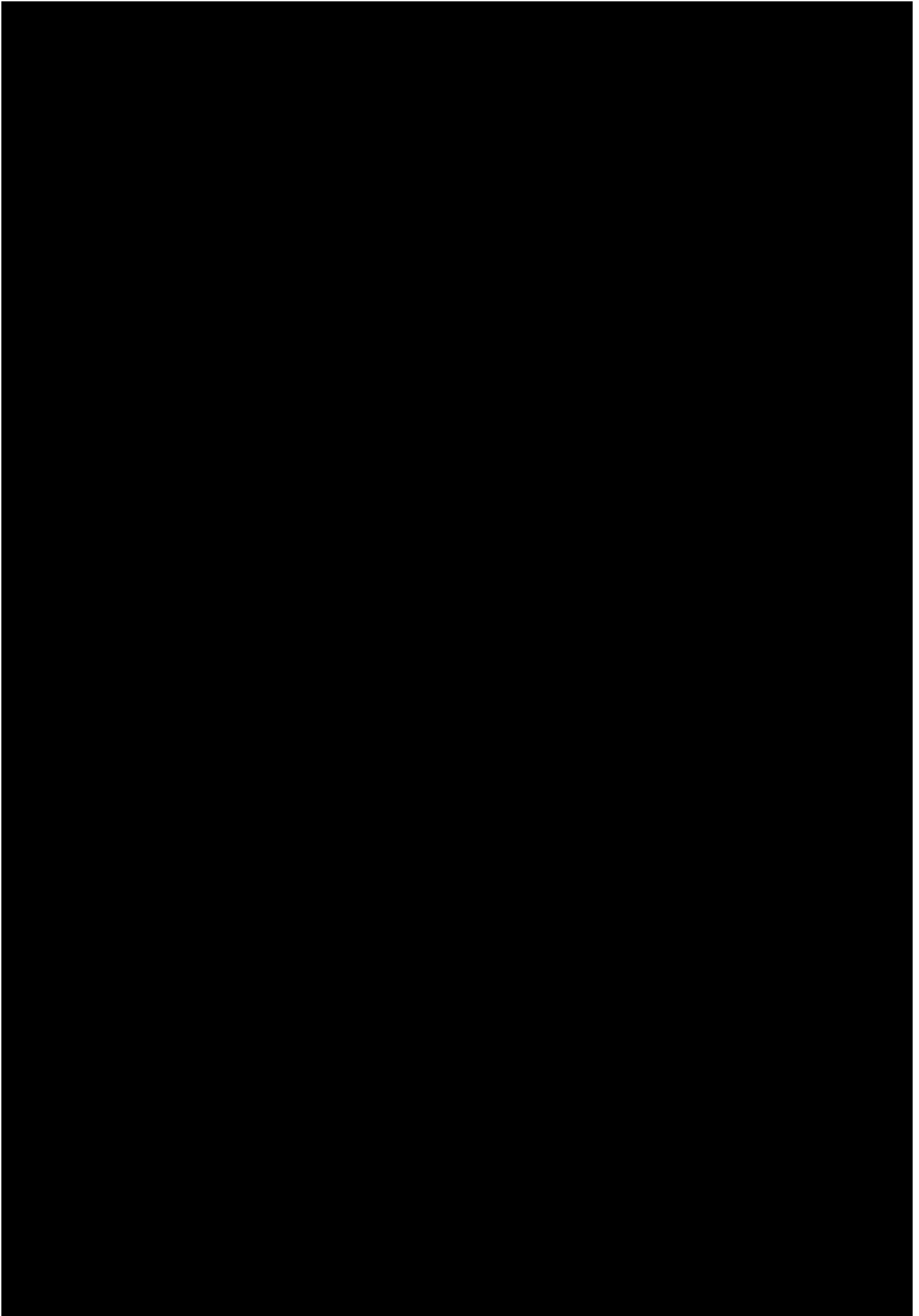

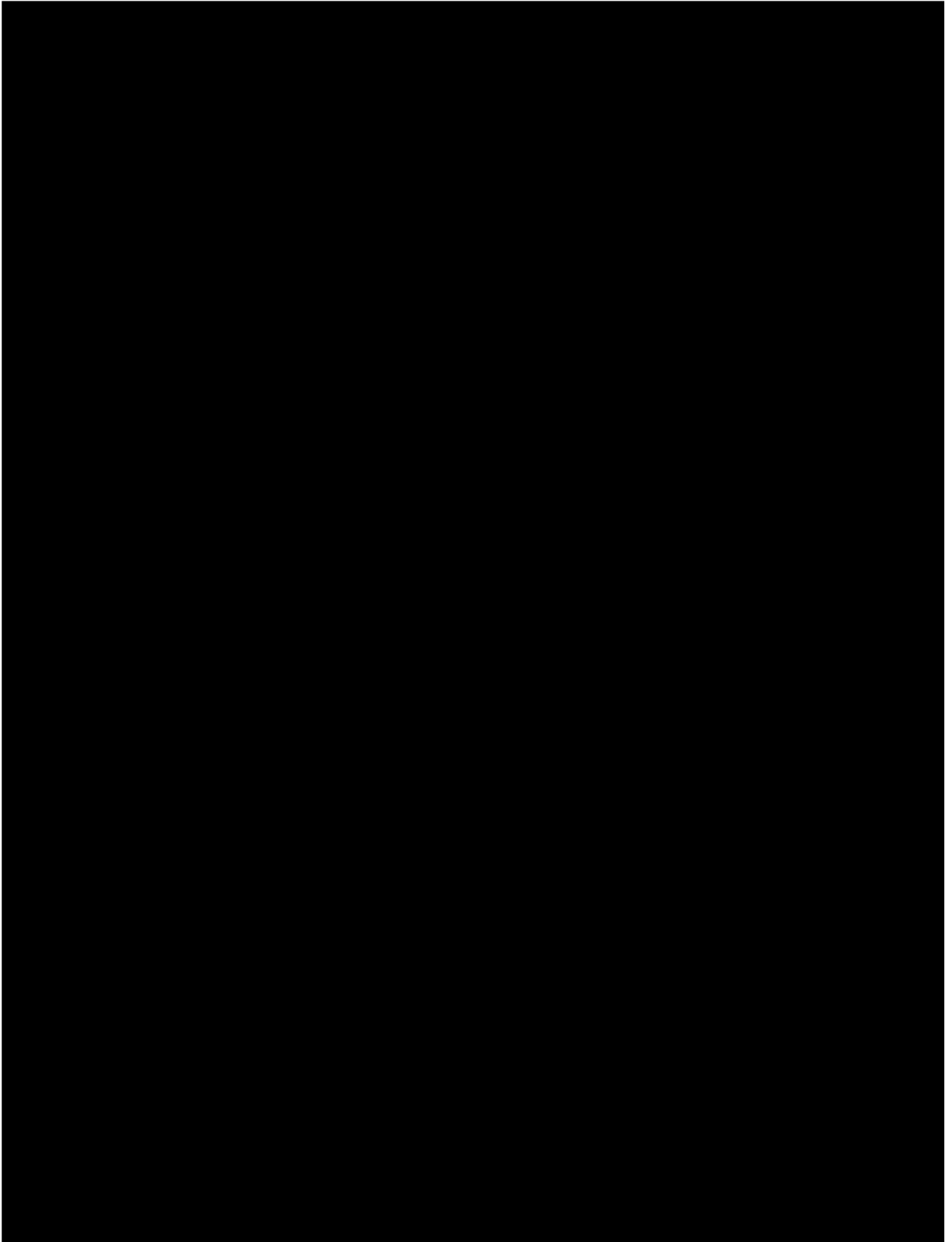
Etter Finanstilsynets vurdering har revisor ikke utført sin revisjon av disse langsiktige utlånene i årsregnskapet for 2022 med den profesjonelle skepsis som er påkrevd og dette anses som et grovt brudd på god revisjonsskikk. Revisor var ikke i stand til å utføre flere av de planlagte handlingene. Revisor gjorde ikke alternative handlinger, og forsøkte heller ikke å innhente ytterligere revisjonsbevis. Finanstilsynet mener at det ikke er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for lånene. Dette er grovt brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, se ISA 330 punkt 27, 505 punkt 12 og 500 punkt 6.

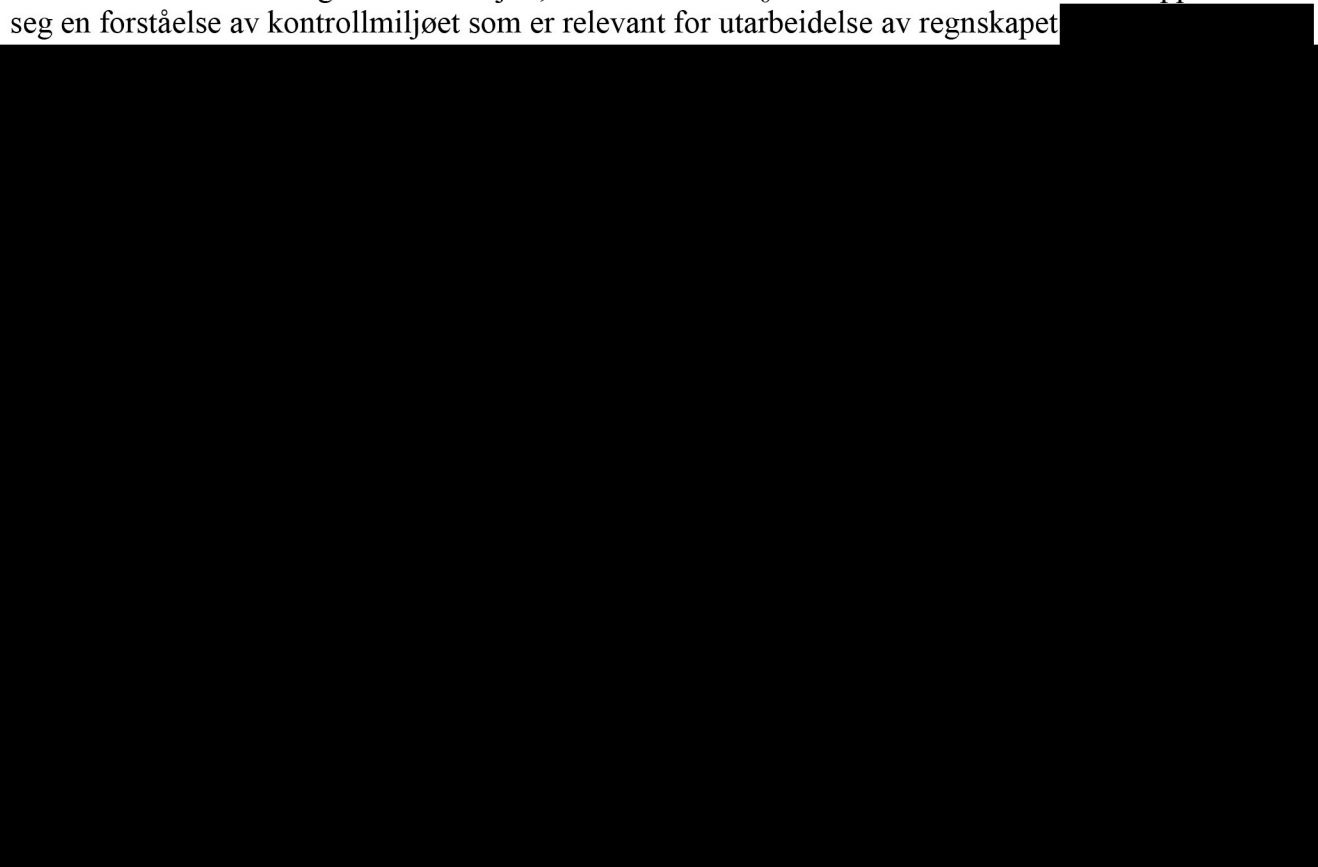

6.1.13 Vurdering av internkontroll knyttet til finansiell rapportering og revisjon av noteopplysninger

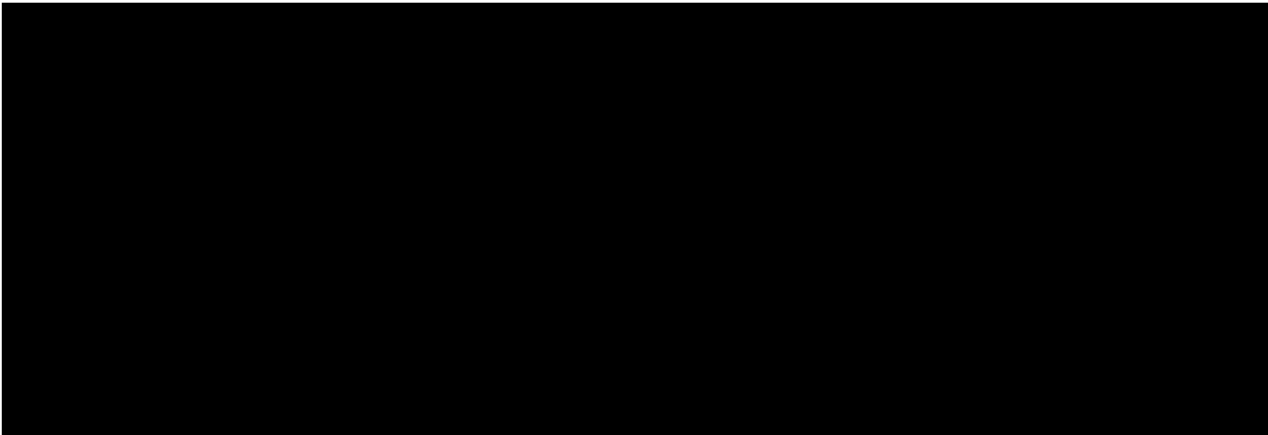
Formålet med lovfestet revisjon er å skape tillit til at årsregnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, se revisorloven § 9-1. Revisor må blant annet opparbeide seg en forståelse av kontrollmiljøet som er relevant for utarbeidelse av regnskapet

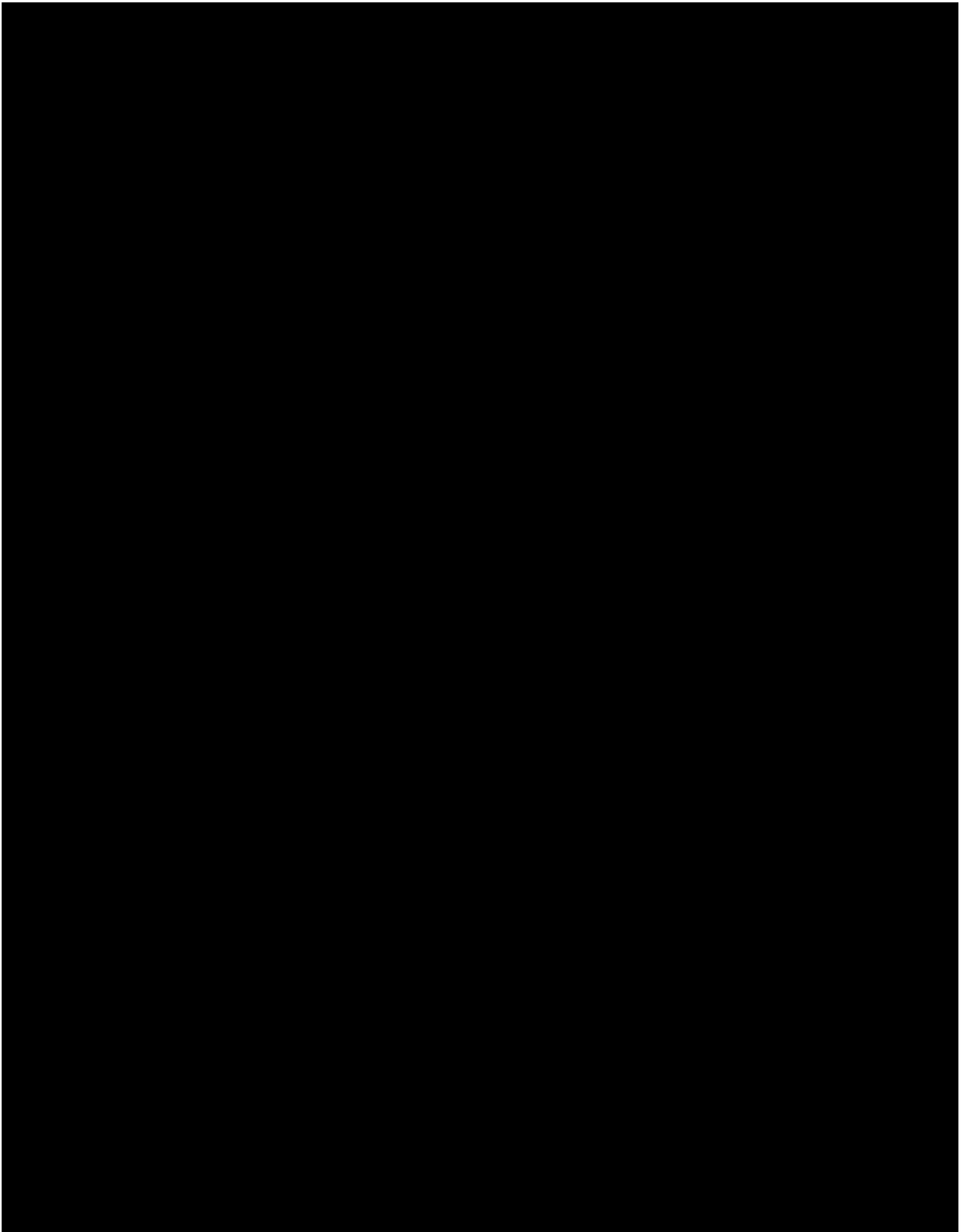

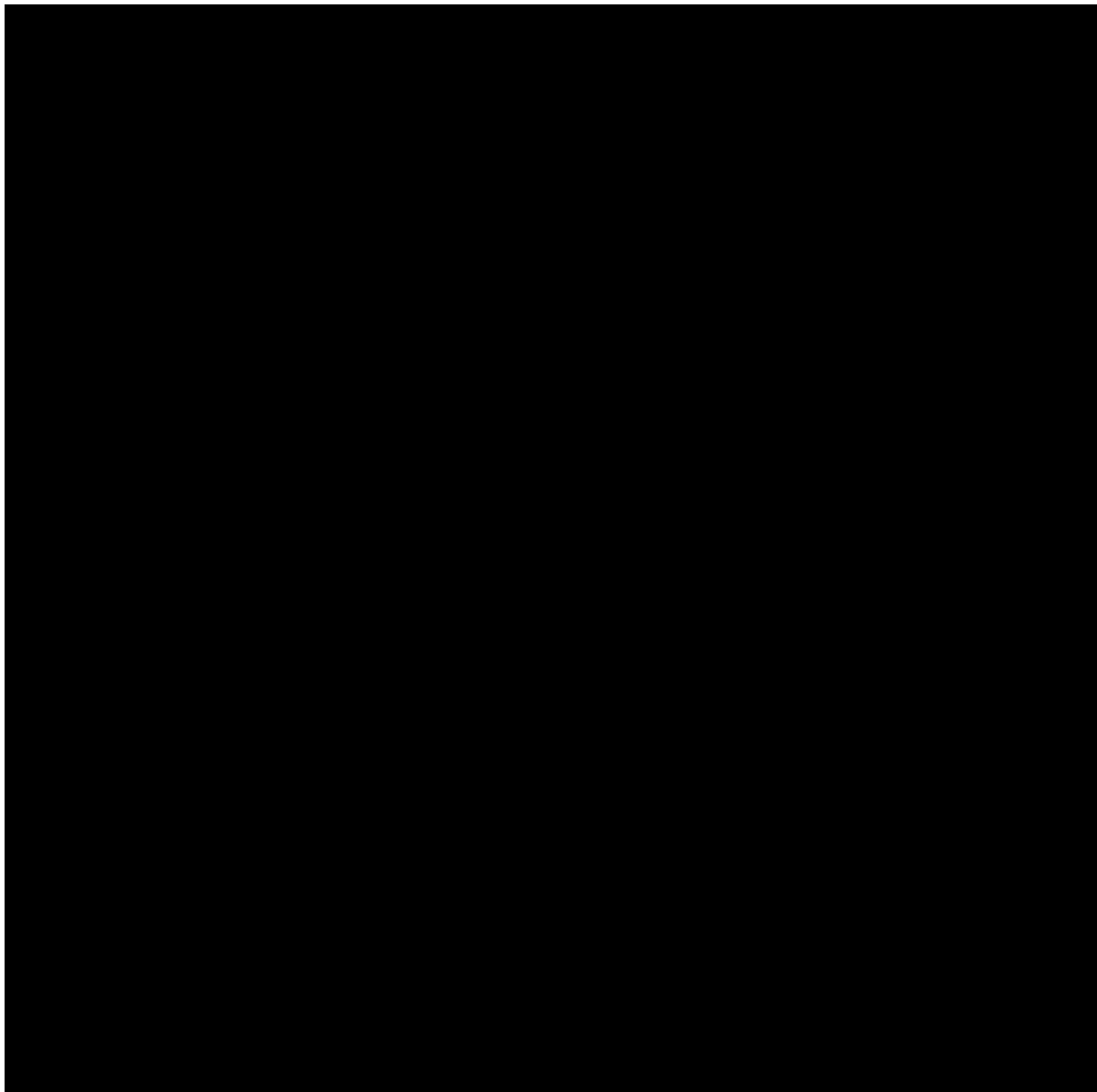
Finanstilsynets vurdering

Revisor har ikke identifisert risiko for vesentlig feilinformasjon knyttet til tilleggsopplysninger. Dette er brudd på ISA 315 punkt 28 b. Revisor har ikke fastsatt relevante påstander i tråd med ISA 315 punkt 29 eller utformet revisjonshandlinger knyttet til disse i tråd med ISA 315 punkt 7 og 18.

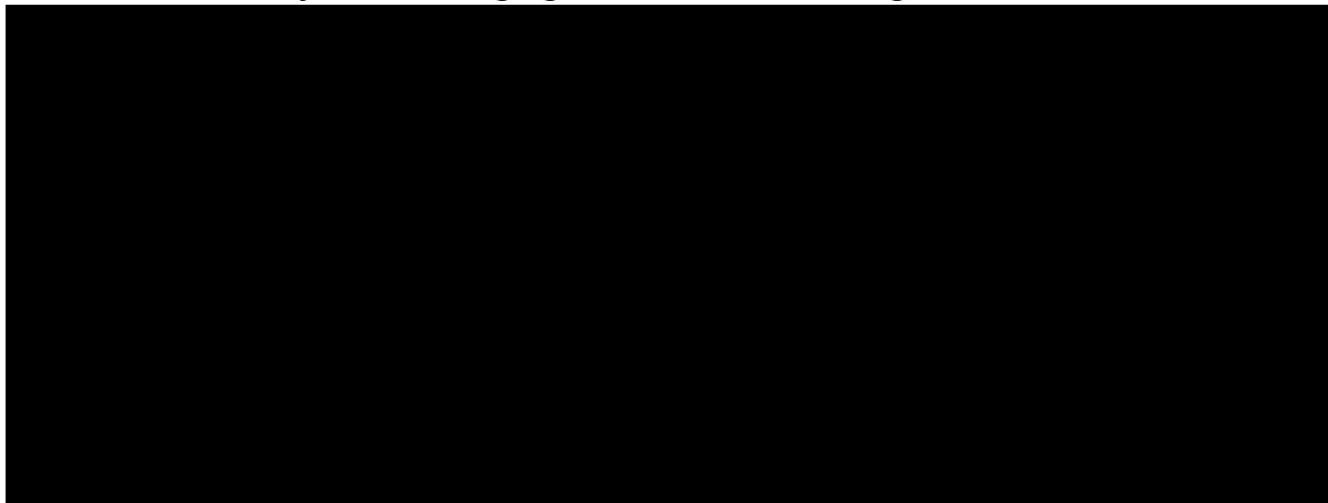
Finanstilsynet mener revisor sin vurdering av om notene gir tilstrekkelig informasjon ikke er tilstrekkelig. Dette gjelder både vurderinger av om notene inneholder lovpålagte krav, og kvalitative vurderinger av om informasjonen i notene setter brukerne av regnskapet i stand til å forstå effekten av vesentlige transaksjoner og hendelser. Finanstilsynet viser til utvalgte eksempler i det følgende:

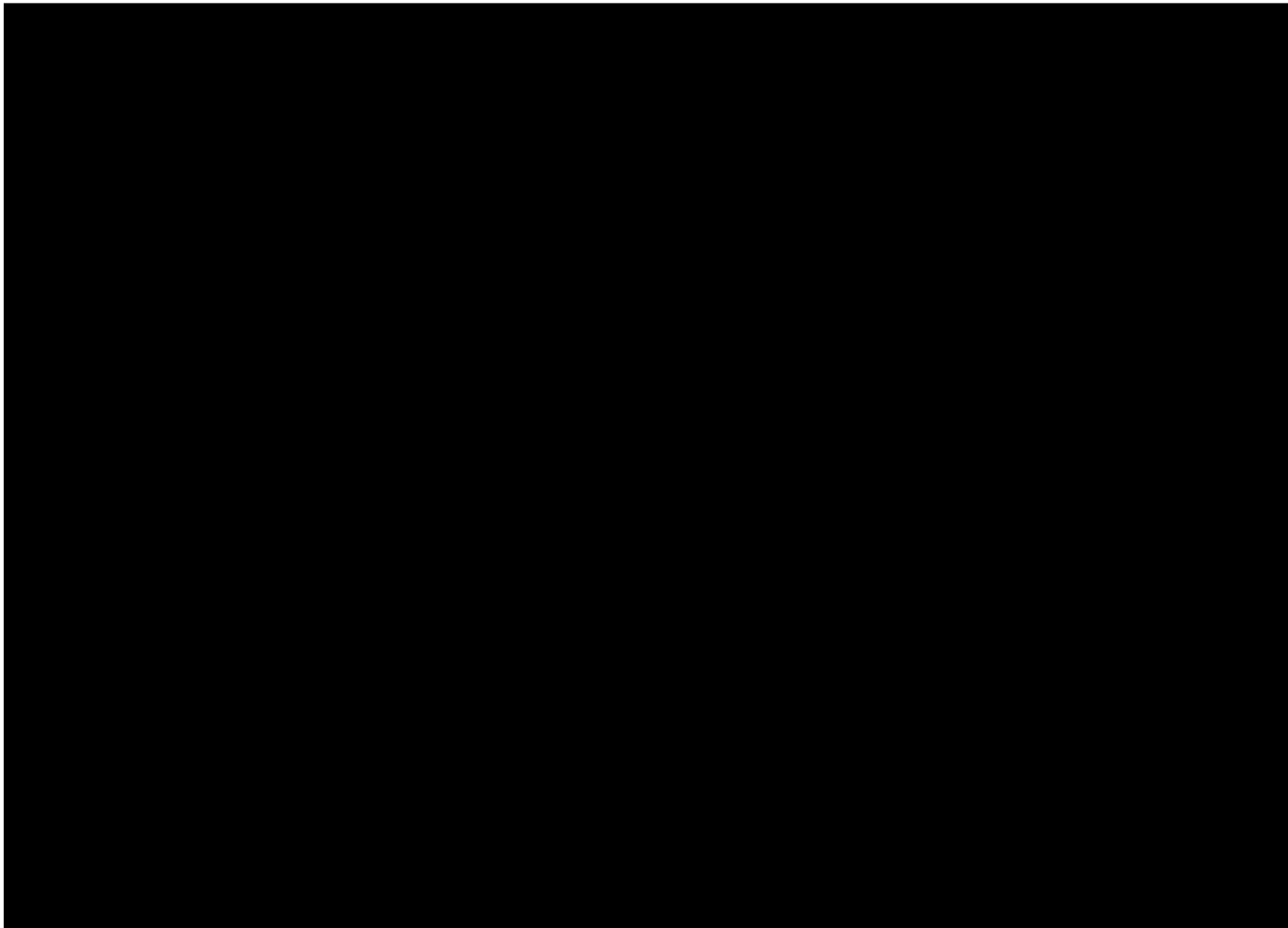

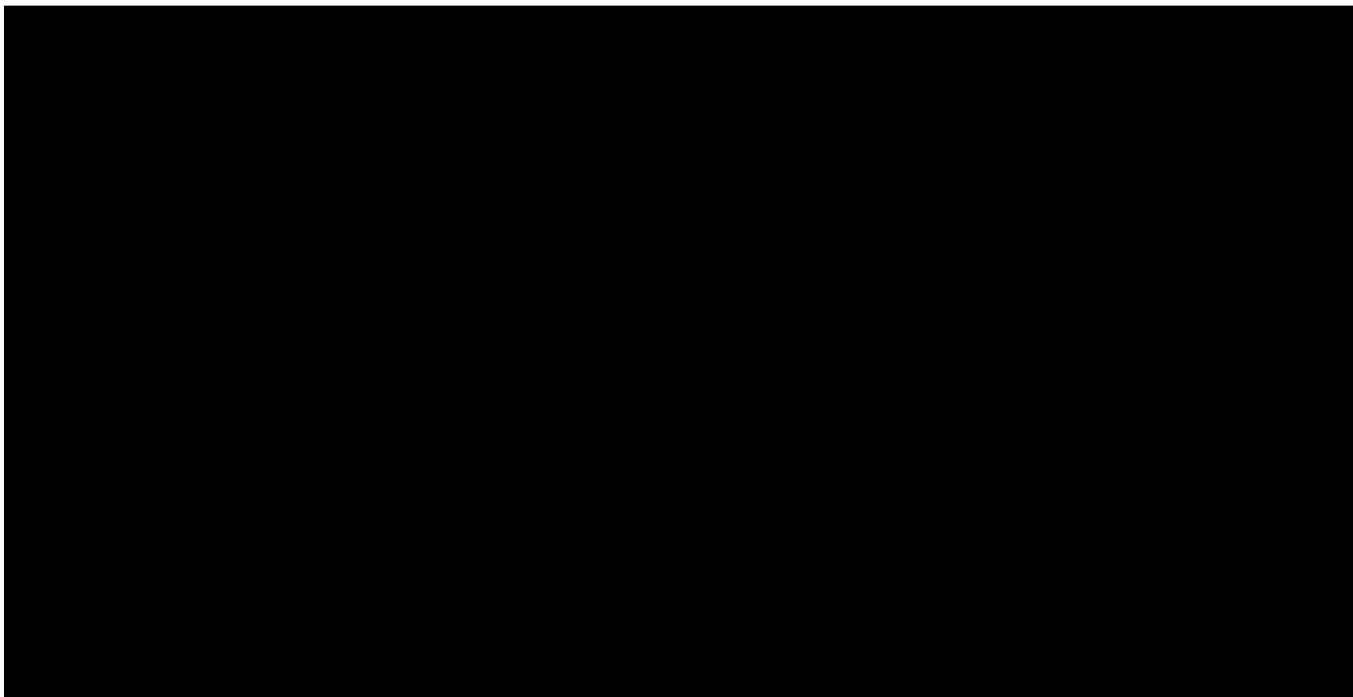

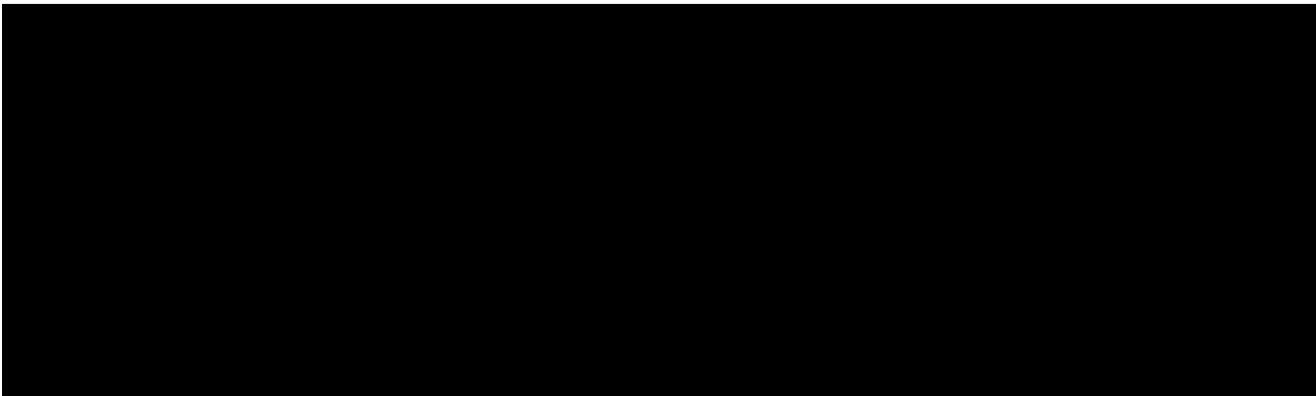
6.1.15 Revisjonsberetning og fortsettelsesvurdering

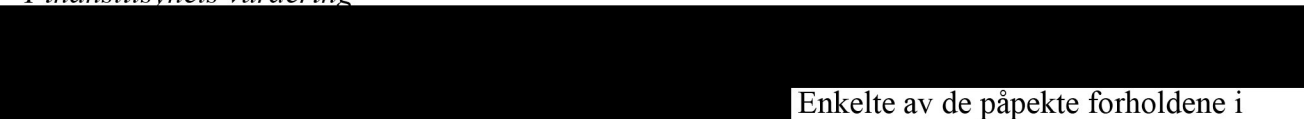

I fravær av ytterligere oppfølging legger Finanstilsynet til grunn at revisor ikke har anvendt profesjonell skepsis og utført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger for å kunne konkludere om begrensningene i revisjonen skyldes restriksjoner pålagt av ledelsen, med krav om slike konsekvenser som angitt i ISA 600 punkt 13.

Finanstilsynets vurdering

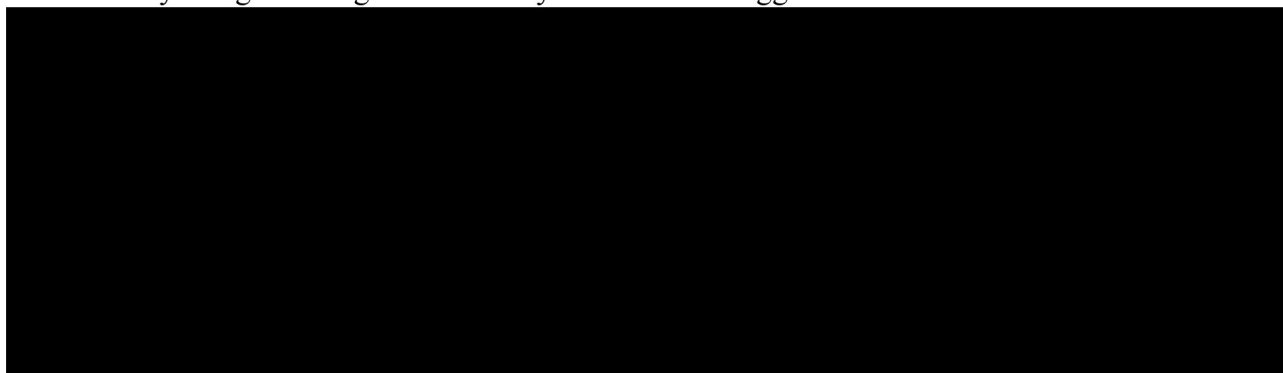

Enkelte av de påpekte forholdene i mars 2023 er rettet, men det er fortsatt alvorlige forhold som ikke er løst. Når revisor i mars krever retting, fremstår det som klart at revisor ikke kan vente til november 2023 med å påse at foretaket har iverksatt nødvendige tiltak. Risikoen for at situasjonen vil være den samme i ved årsslutt er da stor og at revisor i så fall vil stå overfor de samme utfordringene når inneværende årsregnskap skal revideres.

Finanstilsynet mener at revisors mangelfulle oppfølging er brudd på revisorloven § 9-6 første ledd, første punktum. Nummererte brev og fratreddelsesplikten er sentrale elementer i revisjonsinstituttet, som skal bidra til at revisjonspliktige virksomheter drives forsvarlig og innenfor det regelverket som vurderes av revisor. Når revisor svikter på dette området anser Finanstilsynet dette som et grovt pliktbrudd.

6.1.17 Øvrige mangler i revisjonen

I tillegg til manglene beskrevet over, har Finanstilsynets kontroll avdekket en rekke andre brudd på god revisjonsskikk i revisjonen av foretaket. På grunn av det relativt store omfanget av manglene har Finanstilsynet ikke funnet det hensiktsmessig å beskrive samtlige mangler i detalj. Under er en oversikt over ytterligere mangler Finanstilsynet mener foreligger.

- Revisor har benyttet arbeidsvesentlighetsgrense på 75 % av vesentlighetsgrense. I vurderingen av arbeidsvesentlighetsgrense er [redacted] ikke tatt med i betraktningen. Revisjonsselskapets rutine (corporate policy) sier at arbeidsvesentlighetsgrense skal settes til 75 %. Finanstilsynet mener størrelsen på arbeidsvesentlighetsgrensen må bero på en konkret vurdering, og at det ikke er i tråd med revisjonsstandardene å fastsette en standard prosentsats på arbeidsvesentlighetsgrensen.

-
-

Revisor har ikke utført tilstrekkelige handlinger knyttet til om transaksjonen er på en armlengdes avstand. Finanstilsynet mener det ikke er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for inntekten. Dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e og ISA 500 punkt 6.

6.1.18 Oppsummering

Finanstilsynet mener det er flere pliktbrudd i revisjonen. Dette gjelder blant annet:

- Revisor utførte ikke kundetiltak i samsvar med hvitvaskingsloven. Finanstilsynet mener at revisor har brutt undersøkelsesplikten.
- Risikovurdering og planlegging av revisjonen var mangelfull, se punkt 6.1.4 og 6.1.5
- Mangler i revisors vurdering av misligheter, mislighetsindikatorer,
- Mangler i revisjonen av transaksjoner med nærstående parter.

-

Dette er brudd på revisorloven § 9-5.

- Mangelfull oppfølging av tidligere nummererte brev. Dette er brudd på revisorloven § 9-5.
- Revisor har ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for flere sentrale regnskapsposter. Dette gjelder blant annet:

Det er gjennomgående i revisjonen at revisor baserer seg på uttalelser eller dokumentasjon innhentet fra ledelsen uten å utvise profesjonell skepsis. Det var flere planlagte revisjonshandlinger som ikke lot seg utføre, uten at revisor vurderte nærmere bakgrunnen for at disse ikke lot seg gjennomføre eller om forholdet kunne indikere misligheter.

Revisjonen viser gjennomgående brudd på revisorloven § 9-4 tredje og fjerde ledd.

- Det er mangler i revisors vurdering av om årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med gjeldene lovkrav.
- Manglende vurdering av om forbeholdet i revisjonsberetningen var gjennomgripende, og om det dermed skulle vært avgitt en revisjonsberetning om at revisor ikke kan uttale seg.

6.2 Revisjonsoppdrag G

Finanstilsynet har for regnskapsåret 2022 vurdert revisjonen av forutsetningen om fortsatt drift, inntektsrevisjonen, vurdering og oppfølging av mislighetsrisiko samt revisjonen av utsatt skattefordel.

6.2.1 Revisjon av forutsetningen om fortsatt drift

Hvis det er vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift skal revisor uttale seg om dette i revisjonsberetningen, jf. revisorloven § 9-7. Revisor skal utvise særlig profesjonell skepsis i vurderingen av foretakets evne til fortsatt drift, jf. revisorloven § 9-4 fjerde ledd. Ifølge ISA 570 punkt 17 skal revisor evaluere hvorvidt det er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for, og skal konkludere på, riktigheten av ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift ved utarbeidelsen av regnskapet. Ifølge ISA 570 punkt 16 skal revisor gjennomføre ytterligere revisjonshandlinger når hendelser eller forhold er identifisert som kan skape tvil av betydning om den revidertes evne til fortsatt drift. Ifølge ISA 570 punkt 22 skal revisor avgi en umodifisert konklusjon med et separat avsnitt med overskriften "Vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift" i revisjonsberetningen dersom det er gitt tilstrekkelige opplysninger om den vesentlige usikkerheten i regnskapet. Dersom det ikke er gitt tilstrekkelige opplysninger, skal revisor avgi en revisjonsberetning med forbehold, se revisorloven § 9-7 andre ledd bokstav c.

I 2022 har foretaket et underskudd på omtrent [redacted] mens egenkapitalen er negativ med omtrent [redacted].

Note [redacted]. Fortsatt drift i årsregnskapet slår fast at (gjengitt i sin helhet her) [e]egenkapitalen i selskapet er tapt. Årsregnskapet viser et underskudd på [redacted]. Styret har iverksatt tiltak [redacted].

[redacted] I tillegg har ledelsen informert om at de vil selskapet styrke egenkapitalen gjennom kapitalforhøyelser, herunder gjeldskonvertering. I henhold til Aksjelovens paragraf 3-3 bekrefter styret at forutsetningen om fortsatt drift er tilstede, og at årsregnskapet for 2022 er satt opp under denne forutsetningen. Noten inneholder ikke noe om forholdet mellom eiendeler og total gjeld eller opplysninger om vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift.

Note [redacted] opplyser at omsetningen skal øke [redacted]

[redacted] Revisor har ikke dokumentert noen vurderinger rundt denne rapporten eller hvilken relevans den [redacted] Revisor har heller ikke gjennomført noen vurderinger av hvorvidt det er sannsynlig at opplysningene om [redacted] vil kunne øke omsetningen og hvorvidt disse planene er gjennomførbare.

Revisor har mottatt en e-post fra regnskapsansvarlig med styreleder/daglig leder på kopi den [redacted]

[redacted] Revisor har ikke dokumentert noen vurderinger rundt tilstrekkeligheten og hensiktsmessigheten av en slik mail som revisjonsbevis. I tilsvaret til den foreløpige tilsynsrapporten skriver revisjonsselskapet at en gjeldskonvertering senere ble vedtatt og protokollert. Det er ikke fremlagt noen dokumentasjon på gjeldskonverteringen i revisjonsdokumentasjonen og det er ikke spor av at denne er vurdert og revidert.

Revisor har hentet inn et budsjett for 2023 [redacted]

[redacted] Revisor har ikke dokumentert noen vurderinger og konklusjoner rundt forutsetninger og realisme i det innhentede budsjettet for 2023. Det kan her tilføyes at revisor i nummerert brev nr 5/2023 om utsatt skattefordel skrev at *selskapet gjentagende ikke innfrir sine budsjettmål [...]*

Revisor har også hentet inn en regnskapsrapport for januar 2023 (rapport 2.1) som viser et underskudd [redacted] Revisor har ikke dokumentert noen vurderinger rundt denne regnskapsrapporten.

I revisjonsberetningen for regnskapsåret 2022 (elektronisk datering 3. mars 2023) har revisor tatt inn et separat avsnitt med overskriften "Vesentlig usikkerhet vedrørende fortsatt drift" uten å modifisere konklusjonen. I dette avsnittet viser revisor til note [redacted] - Fortsatt drift, om at selskapet har pådratt seg et tap på [redacted] i regnskapsåret 2022, og at selskapets totale gjeld per denne datoen oversteg dets samlede eiendeler med [redacted] Dette til tross for at noten ikke inneholder slik informasjon.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at revisor ikke har hentet inn tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for å underbygge opplysningene som er gitt i noten om fortsatt drift, se ISA 570 punkt 16 og 17. I revisjonsberetningen har revisor opplyst om at det er vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Revisor har likevel ikke utført handlinger som følger av ISA 570 punkt 16 c. Dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e, se ISA 570 punktene 16 og 17. Pliktbruddet er grovt.

Videre mener Finanstilsynet at revisor ikke har grunnlag for å avgi en umodifisert revisjonsberetning. Da det ikke er gitt tilstrekkelige opplysninger i regnskapet om vesentlig usikkerhet om fortsatt drift, innebærer det at regnskapet ikke gir et rettviseende bilde. Revisor skulle da avgitt en konklusjon med forbehold eller en negativ konklusjon i samsvar med ISA 705, se ISA 570 punkt 23 a. Finanstilsynet legger til grunn at revisor var kjent med at regnskapet ikke inneholdt opplysninger om vesentlig usikkerhet, men likevel uttaler seg om at regnskapet gir et rettviseende bilde. Dette er brudd på revisorloven § 9-7 andre ledd bokstav c.

6.2.2 Ledelsens overstyring av kontroller

For å oppnå betryggende sikkerhet plikter revisor å opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. Revisor må også gjennomføre de obligatoriske handlingene i ISA 240 punkt 33, og vurdere nødvendigheten av ytterligere handlinger, se punkt 34, og forstå at revisjonshandlinger som effektivt avdekker feil ikke nødvendigvis er hensiktsmessige når det gjelder å avdekke misligheter, se ISA 240 punkt 8, jf. punkt 13. Som følge av den uforutsigbare måten slik overstyring kan gjennomføres på, er risikoen for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter en særskilt risiko, se ISA 240 punkt 32.

Foretakets styreleder er også daglig leder, men revisor har ikke beskrevet og vurdert hvilken relasjon vedkommende har mot eierselskapet.

Den generelle risikoen for misligheter er satt til “lav” i revisjonsfilen og er begrunnet slik i planleggingen:

Vi har også hatt en mislighetsdiskusjon vedr klient. Vi har ikke identifisert spesielle forhold, foruten at det alltid er en iboende risiko for misligheter. Gode holdninger, kontrollmiljøet er godt og tett oppfølging hos ledelsen og regnskapsfører reduserer dette, i tillegg til oversiktlige forhold. Regnskapsfører sørger for at alle kostnader og inntekter blir bokført. I tillegg har vi gode erfaringer med klienten fra tidligere. Fullstendighetserklæring sendes til klient. Risiko anses som lav, som følge av at bokføringsloven synes å være overholdt ut ifra tidligere års erfaring.

Finanstilsynets vurdering

Revisor har ikke spesifikt beskrevet risikoen for ledelsens overstyring av kontroller, men ut fra sammenhengen fremgår det at denne risikoen er klassifisert som lav. Finanstilsynet viser til ISA 240 punkt 32 som slår fast at risiko for ledelsens overstyring av kontroller er tilstedeværende i alle enheter og at dette er en særskilt risiko.

Finanstilsynet viser videre til at ledelsen kan ha incentiver til å overvurdere inntektene eller på annen måte påvirke innholdet i årsregnskapet for å gi et bedre bilde av selskapets resultat og stilling. Revisor har imidlertid ikke vurdert nærmere den iboende risikoen som vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift har for transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger på påstandsnivå. Som konsekvens av dette har revisor dermed heller ikke identifisert adekvate revisjonshandlinger.

Finanstilsynet viser videre til ISA 240 punkt 13 der det fremgår at revisor *[skal]* opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen og være innforstått med at det kan foreligge vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, uten hensyn til revisors tidligere erfaringer med ærligheten og integriteten til ledelsen og dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll i enheten. (Finanstilsynets understreking.)

Det er dermed ikke anledning til å henvise til “gode holdninger”, “gode erfaringer” og at “kontrollmiljøet er godt” som begrunnelse for at risikoen for misligheter (inkludert ledelsens overstyring av kontroller) er lav.

Revisor har også tatt inn et eget avsnitt i revisjonsberetningen om *vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift*. En slik vesentlig usikkerhet er i seg selv en (økt) mislighetsrisiko. Som en konsekvens av disse forholdene mener Finanstilsynet at revisor har utvist manglende profesjonell skepsis i sine vurderinger av risikoen for misligheter.

Når revisor ikke har inkludert overstyring av kontroller som en særskilt risiko, og dermed heller ikke har utført adekvate revisjonshandlinger, mener Finanstilsynet at det foreligger et grovt brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 240 punkt 32 og 33 og ISA 500 punkt 6. Finanstilsynet mener videre at revisor har utvist manglende profesjonell skepsis, se revisorloven § 9-4 fjerde ledd, jf. ISA 240 punkt 8, jf. punkt 13.

6.2.3 Inntekter

Revisor har satt risikoen til “M” (medium) og “S” (særskilt) for regnskapspåstandene fullstendighet, gyldighet, nøyaktighet og periodisering. Det går ikke klart fram av dokumentasjonen i revisjonsfilen, men basert på revisors muntlige bekreftelse av dette i møte, er revisors vurdering at risikoen for misligheter knyttet til inntektsføringen er en særskilt risiko. Denne risikovurderingen er ikke avgrenset til spesifikke typer inntekt, inntektstransaksjoner eller påstander. Det betyr at den særskilte risikoen gjelder for alle inntektstransaksjoner hele året og alle fire regnskapspåstander nevnt ovenfor.

Revisors risikovurdering er avgjørende for type, tidspunkt og omfang av revisjonshandlinger som gjennomføres for å innhente tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis.

Revisor har gjort en test av 5 ordre for å hente revisjonsbevis mot regnskapspåstanden fullstendighet. Oppsummeringen av testene er gjort 24. november 2022 som innebærer at testingen ikke dekker hele året. I tillegg til testingen av ordrene er det hentet inn ett kontoutdrag for salg fra en vesentlig kunde. Det fremgår ikke av dokumentasjonen om kontoutdraget er hentet inn direkte fra kunden eller via den reviderte. Tilsvarende fremgår det heller ikke om de saldoforespørlene som dekker ca. 20 % av kundefordringene per 31. desember 2022, har kommet direkte fra kunden eller via den reviderte. Revisor har også kontrollert ca. 25 % av kundefordringene med innbetalingskontroll mot bankutskrifter. Utvalgsstørrelsene er ikke dokumentert med tanke på at revisjonsbevisene skal være tilstrekkelige (for i dette tilfellet å dekke inn særskilt risiko på regnskapspåstandene fullstendighet, gyldighet, nøyaktighet og periodisering) for hele populasjonen (alle inntektstransaksjoner hele året). Stikkprøvene er ikke utført i henhold til kravene i ISA 530 punktene 6 til 8. Revisor anfører i sitt tilsvaret til den foreløpige tilsynsrapporten at det kravene etter god revisjonsskikk og ISA 530 er oppfylt fordi revisjonsklienten er en mindre virksomhet. Finanstilsynet er ikke enig i denne anførselen.

I tilsvaret bekrefter revisor at den gjennomførte bruttofortjenesteanalysen ikke gir revisjonsbevis.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener at konsekvensen av ovenstående mangler er at revisor ikke har innhentet og dokumentert tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for å dekke inn påstandene om fullstendige, gyldige, nøyaktige og korrekt periodiserte inntekter for regnskapsåret 2022. Som en konsekvens av feil eller mangelfull risikovurdering, og manglene ved ovenstående revisjonshandlinger, har revisor heller ikke dekket inn den særskilte risikoen for misligheter knyttet til inntektsføringen.

Finanstilsynet mener at dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 500 punkt 6, ISA 520 punkt 5 samt ISA 240 punkt 27. Samlet sett er pliktbruddet grovt.

6.2.4 Utsatt skattefordel

Revisors beretning for regnskapsåret 2020 [REDACTED] konkluderer i første avsnitt positivt (uten henvisninger til forbehold), mens det nedenfor er tatt inn et avsnitt om "Grunnlag for konklusjon med forbehold" der revisor gir uttrykk for at utsatt skattefordel bør tilbakeføres.

Revisjonsberetningen for 2021 [REDACTED] er en normalberetning. Risikovurderingen for 2022 reflekterer ikke forhøyet risiko knyttet til regnskapsmessig behandling av utsatt skattefordel.

Utsatt skattefordel på ca. [REDACTED] fra 2021 er kostnadsført i sin helhet i 2022. Prinsippnoten i årsregnskapet for 2022 gir ingen opplysninger om at utsatt skattefordel ikke balanseføres. Tvert imot indikerer opplysningene under avsnittet om skatt at utsatt skattefordel blir balanseført: [REDACTED]

Det er ikke gitt noe informasjon om hvordan denne prinsippendringen er behandlet regnskapsmessig. Det er heller ikke dokumentert noen vurderinger i revisjonsfilen om den regnskapsmessige behandlingen annet enn e-poster og nummerert brev nr. 5/2023 som tar opp at balanseposten må skrives ned. Revisors kvalitetssikring av årsregnskapet som er gjort den [REDACTED] har ikke fanget opp de inkonsistente opplysningene i notene til regnskapet.

Finanstilsynets vurdering

De risikovurderingshandlinger som revisor gjør vedrørende utsatt skattefordel i samsvar med ISA 315 får konsekvenser for den oppmerksomheten revisor retter mot regnskapsposten. Finanstilsynet konstaterer at revisjonsberetningen for 2020 var feil. Revisor har ikke fanget opp de inkonsistente opplysningene om utsatt skattefordel i årsregnskapet for 2022. Finanstilsynet mener at dette utgjør brudd på revisorloven § 9-4 første, tredje og fjerde ledd, jf. ISA 700 punkt 13 a).

6.3 Revisjonsoppdrag H

Revisjonsselskapet ble registrert som revisor [REDACTED] etter at forrige revisor fratrådte omtrent en måned tidligere. Finanstilsynet har vurdert akseptvurderingen, revisjonen av forutsetningen om fortsatt drift, vurdering og oppfølging av mislighetsrisiko, samt transaksjoner med nærstående parter. Finanstilsynet har også sett på revisors vurderinger av vesentlige sider ved presentasjonen av årsregnskapet.

6.3.1 Revisjon av forutsetningen om fortsatt drift

Ifølge ISA 570 punkt 17 skal revisor evaluere hvorvidt det er innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for, og skal konkludere på, riktigheten av ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift ved utarbeidelsen av regnskapet. Ifølge ISA 570 punkt 16 skal revisor gjennomføre ytterligere revisjonshandlinger når hendelser eller forhold er identifisert som kan skape tvil av betydning om den revidertes evne til fortsatt drift. Ifølge ISA 570 punkt 22 skal revisor avgi en umodifisert konklusjon med et separat avsnitt med overskriften "Vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift" i revisjonsberetningen dersom det er gitt tilstrekkelige opplysninger om den vesentlige usikkerheten i regnskapet.

I 2022 har foretaket er underskudd [redacted] Videre overstiger kortsiktig gjeld eiendeler [redacted] For å evaluere ledelsens vurdering av om fortsatt drift kan legges til grunn har revisor basert seg på det som fremgår i noteinformasjonen i årsregnskapet.

Årsregnskapet inneholder ingen opplysninger om vesentlig usikkerhet om fortsatt drift.

I revisjonsdokumentasjonen under overskriften "Fortsatt drift (ISA 570)" er det konkludert med at *[u]sikkerhet vedrørende fortsatt drift er vurdert. Selskapets økonomiske stilling er god. Det er ingen informasjon så langt inn i nytt regnskapsår som får betydning for fortsatt drift. Ledelsens vurdering om å legge forutsetningen om fortsatt drift til grunn for avleggelsen av årsregnskapet synes korrekt.*

Revisor har ikke vurdert opplysningene i noten om for eksempel [redacted] og planen for fremtidige kapitalforhøyelser. Revisor har ikke vurdert og tatt stilling til budsjetter eller de omtalte planene for kapitalforhøyelser. Revisor har skrevet nummerert brev til styret og gjort dem oppmerksom på styrets handleplikt etter aksjeloven § 3-5. I revisjonsberetningen for regnskapsåret 2022 [redacted] har revisor tatt inn et separat avsnitt med overskriften *Vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift* uten å modifisere konklusjonen. I dette avsnittet viser revisor til *note 7 som angir at selskapet har pådratt seg et tap på kr [redacted] i regnskapsåret 2022, og at selskapets kortsiktige gjeld per denne datoen oversteg dets samlede eiendeler med kr [redacted]* Dette til tross for at noten ikke inneholder slik informasjon.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet mener revisor ikke har hentet inn tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for å underbygge opplysningene som er gitt i noten om fortsatt drift, jf. ISA 570 punktene 16 og 17. I revisjonsberetningen har revisor opplyst om at det er vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift. Revisor har likevel ikke utført handlinger som følger av ISA 570 punkt 16 b, c, d og e.

Videre mener Finanstilsynet at revisor ikke har grunnlag for å avgi en umodifisert revisjonsberetning. Da det ikke er gitt tilstrekkelige opplysninger i regnskapet om vesentlig usikkerhet om fortsatt drift, innebærer det at regnskapet ikke gir et rettviseende bilde. Revisor skulle da avgitt en konklusjon med forbehold eller en negativ konklusjon i samsvar med ISA 705, jf. ISA 570 punkt 23. Finanstilsynet legger til grunn at revisor var kjent med at regnskapet ikke inneholdt opplysninger om vesentlig usikkerhet, men likevel uttaler seg om at regnskapet gir et rettviseende bilde. Dette er et brudd på revisorloven § 9-7 andre ledd bokstav c.

6.3.2 Regnskapsprinsipper og årets nedskrivning

Ifølge ISA 700 punkt 12 skal revisor evaluere hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med kravene i det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering. Ifølge punkt 13 bokstav a skal revisor evaluere om regnskapet opplyser om de valgte regnskapspolicyene på en behørig måte og hvorvidt de er blitt presentert på en forståelig måte. Etter samme punkt bokstav e skal revisor evaluere hvorvidt regnskapet inneholder adekvate opplysninger som gjør det mulig for de tiltenkte brukerne å forstå effekten av vesentlige transaksjoner.

Årsregnskapet for 2021 viser at foretakets eiendeler i hovedsak består av [REDACTED]. I løpet av 2022 blir denne immaterielle eiendelen nedskrevet i sin helhet. I årsregnskapet er det ikke gitt opplysninger om bakgrunnen for nedskrivningen.

Regnskapsprinsippene sier heller ikke noe om immaterielle eiendeler, slik det er krav om i regnskapsloven § 7-35.

Finanstilsynets vurdering

Revisor har et ansvar for å påse at både regnskapsprinsipper for vesentlige poster og vesentlige transaksjoner er omtalt i årsregnskapet, se regnskapsloven § 7-35 og § 7-1. En slik omtale er spesielt viktig når det er knyttet vesentlig usikkerhet til foretakets fortsatte drift, se omtalen ovenfor.

Finanstilsynet mener at årsregnskapet ikke er utarbeidet i samsvar med regnskapsloven § 3-2a. Når revisor ikke har sett eller eventuelt påpekt dette, er det brudd på revisorloven § 9-4 første ledd, jf. ISA 700 punktene 12 og 13 bokstav a og e.

6.3.3 Nærstående parter

Krav til revisor ved revisjon av nærstående parter fremgår av punkt 6.1.6 i denne rapporten. Revisjonsdokumentasjonen viser at det er vesentlige transaksjoner med nærstående parter. Dette gjelder blant annet i forbindelse med en opsjonsavtale mellom foretaket og en aksjonær. [REDACTED]

[REDACTED] I revisjonsdokumentasjonen er det notert *[m]ottatt bekreftelse fra leverandør*. Det er videre gullet ut fire kostnadsførte fakturaer fra denne leverandøren/aksjonæren som alle er påført kommentaren *synes ok* uten at det er forklart hva dette innebærer. Den omtalte avtalen er ikke vurdert nærmere av revisor.

Revisor har i sin revisjonsdokumentasjon konkludert med at *[t]ransaksjoner med nærstående er gjennomført etter prinsippet om "armlengdes avstand"*. Vi mener transaksjoner med nærstående parter ikke er av vesentlig betydning for årsregnskapet.

Finanstilsynets vurdering

ISA 550 gir revisor veiledning ved revisjon av transaksjoner med nærstående parter. Når transaksjonen med aksjonær er komplisert og utgjør mer enn en tredjedel av bokført driftskostnad, er revisors konklusjon om at transaksjoner med nærstående parter ikke er av vesentlig regnskapsmessig betydning, uriktig, eller i beste fall upresis. I tillegg har ikke revisor gjennomført

revisjonshandlinger som gir grunnlag for konklusjonen om at transaksjoner med nærstående er gjennomført på armlengdes avstand.

Finanstilsynet mener at revisor ikke har innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for å underbygge sin konklusjon om nærstående parter, se revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav e og ISA 550 punkt 25, jf. ISA 500 punkt 6.

6.3.4 Misligheter, inkludert ledelsens overstyring av kontroller og revisjon av hovedbokposter

For å oppnå betryggende sikkerhet plikter revisor å opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen, følge opp risikoen for at ledelsen overstyrer kontroller og forstå at revisjonshandlinger som effektivt avdekker feil ikke nødvendigvis er hensiktsmessige når det gjelder å avdekke misligheter, se ISA 240 punkt 8, jf. punkt 13. Ledelsen er i en unik posisjon til å begå misligheter, siden den har mulighet til å manipulere registreringer og bevisst utarbeide et feilaktig regnskap ved å overstyre kontroller som ellers synes å fungere formålstjenlig. Selv om risikoen for at ledelsen overstyrer kontroller varierer fra enhet til enhet, er risikoen allikevel tilstedeværende i alle enheter. Som følge av den uforutsigbare måten slik overstyring kan gjennomføres på, er det risiko for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, og således en særskilt risiko, se ISA 240 punkt 32. Uavhengig av revisors vurdering av risikoene for at ledelsen overstyrer kontroller, skal revisor utforme og gjennomføre revisjonshandlinger som følger av ISA 240 punkt 33.

Den generelle risikoen for misligheter er vurdert slik i planleggingen: *Det er alltid en iboende risiko for misligheter. Gode holdninger hos ledelsen og regnskapsfører reduserer dette, i tillegg til oversiktelige forhold. Vi har gode erfaringer med klienten fra tidligere.* Under punkt "8 Fellesområder – MISLIGHETER (ISA 240)" er dokumentasjonen av drøftelsene i revisjonsteamet slik: *Enkle forhold. Ingen indikasjoner på misligheter.* Dokumentasjonen av kommunikasjonen med ledelsen om misligheter er dokumentert slik: *Ja, ved fullstendighetserklæring.* Ledelsens muligheter til å overstyre kontroller er dokumentert slik: *Enkle forhold. Ingen indikasjoner på misligheter.* Transaksjoner med nærstående parter er ikke vurdert i relasjon med risiko for misligheter.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet viser til ISA 240 punkt 13 der det fremgår at revisor [skal] opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen og være innforstått med at det kan foreligge vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, uten hensyn til revisors tidligere erfaringer med ærligheten og integriteten til ledelsen og dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll i enheten. (Finanstilsynets understreking.)

På denne bakgrunn er det ikke anledning til å henvise til *gode holdninger hos ledelsen og regnskapsfører og gode erfaringer med klienten fra tidligere* som begrunnelse for at revisor ikke skal gjøre revisjonshandlinger knyttet til risikoen for misligheter (inkludert ledelsens overstyring av kontroller). Det må her også understrekes at revisjonsoppdraget er nytt fra [redacted] 2023, slik at henvisninger til *gode erfaringer med klienten fra tidligere* uansett ikke er relevant.

ISA 240 punkt 33 stiller konkrete krav til hvilke revisjonshandlinger som skal gjennomføres. Revisor skal blant annet rette forespørsler til personer som er involvert i regnskapsrapporteringsprosessen, velge poster og andre justeringer som er foretatt ved slutten av regnskapsperioden (også når revisor har gjort den tekniske utarbeidelsen av årsregnskapet) og vurdere behovet for å teste poster og andre justeringer gjennom hele perioden. Det finnes ingen dokumentasjon som viser at revisor har gjennomført disse handlingene. Revisor viser i sitt

tilsvar til at "[o]rdinær revisjon av mottatt saldobalanse og hovedbok ivaretar derfor kontrollene av enkeltposter". Finanstilsynet er uenig i dette. Slike kontroller av enkeltposter er ikke innrettet med det formålet som ISA 240 punktene 32-34 har.

Ifølge ISA 240 punkt 16 skal revisjonsteamet spesielt diskutere hvordan og hvor enhetens regnskap kan være eksponert for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, herunder hvordan misligheter kan oppstå. En henvisning til "enkle forhold" og "ingen indikasjoner på misligheter" dokumenterer på ingen måte hvem som har deltatt i diskusjonene, når disse har funnet sted og konkret hva som er diskutert og besluttet.

Ifølge ISA 240 punkt 18 skal revisor blant annet rette forespørsler til ledelsen om ledelsens vurdering av risikoen for at regnskapet kan inneholde vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter og ledelsens prosess for å identifisere og håndtere risikoene for misligheter i enheten. Ifølge punkt 19 skal revisor forespørre ledelsen om de har kjennskap til eventuelle faktiske, mistenkte eller påståtte misligheter som påvirker enheten. At revisor ikke har gjennomført disse handlingene, er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd bokstav c), jf. ISA 240 punktene 18 og 19. En uttalelse fra ledelsen/fullstendighetserklæring som hentes inn samme dag som revisjonsberetningen signeres, oppfyller ikke kravene til kommunikasjonen med ledelsen om misligheter.

Når revisor ikke har identifisert risikoer for misligheter eller klassifisert overstyring av kontroller som en særskilt risiko, og dermed heller ikke har utført relevante revisjonshandlinger, mener Finanstilsynet at det foreligger brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 240 punkt 33 og ISA 500 punkt 6. Finanstilsynet mener videre at revisor har utvist manglende profesjonell skepsis, jf. revisorloven § 9-4 fjerde ledd, jf. ISA 240 punkt 8, jf. punkt 13. Pliktbruddene er grove.

7. Kontroll av aksept av revisjonsoppdrag

Det følger av revisorloven § 9-2 og god revisjonsskikk, se revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 22 og ISQM1 punkt 30, at revisor må forsikre seg om at den reviderte retter opp i ulovlige forhold før oppdraget aksepteres, eller i det minste at revisor påser at det foreligger en klar, realistisk handlingsplan for retting. Revisor må i så fall selv vurdere om det er overveiende sannsynlig at planen kan og vil bli oppfylt, før revisor forplikter seg slik at presiseringer/forbehold i revisjonsberetningen kan unngås. Eksempler på forhold som bør rettes før revisor forplikter seg til å revidere foretaket, er ulovlig lån til aksjonær, manglende bruk av skattetrekkkonto, manglende kapitaltilførsel m.m., se Finanstilsynets rundskriv 6/2021 punkt 3.3.

Finanstilsynet har vurdert revisjonsselskapets retningslinjer og rutiner for aksept- og fortsettelsesvurderinger av revisjonsoppdrag og testet etterlevelsen på fem oppdrag. For oppdrag D har ikke Finanstilsynet noen kommentarer utover mangler i gjennomførte kundetiltak beskrevet i punkt 5.2.3.

7.1 Oppdrag C

Oppdragsansvarlig revisor har [REDAKERT] dokumentert akseptvurderingen i et eget skjema "Ny revisjonsklient – maler og sjekkliste". Engasjementsbrevet er dater [REDAKERT] 2023. Det følger av rutinene (Dokumentet 1.1.2212 Risikovurdering og retningslinjer ISQM) at *[før aksept av nye klienter [skal] alle ansatte i selskapet få henvendelse fra ansvarlig revisor eller senior manager angående mulige uavhengighetsforhold før endelig aksept. Sendes som e-mail til alle ansatte*

løpende. Denne e-posten ble sendt [REDACTED] 2023, det vil si etter fullføringen av akseptvurderingen og inngåelsen av engasjementsavtalen med kunden.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet påpeker at i forbindelse med akseptvurderingen skal vurderingen av alle relevante omstendigheter være fullført før revisor påtar seg oppdraget. Å avklare egen uavhengighet er et sentralt forhold som skal gjøres før akseptvurderingen kan anses som fullført.

Det er Finanstilsynets vurdering at revisor har foretatt akseptvurdering som ikke samsvarer med kravene i revisorloven § 8-5 første ledd, og § 9-4 tredje ledd jf. ISA 220 punkt 22.

7.2 Oppdrag E

[REDACTED] Revisjonsselskapet ble registrert som foretakets revisor [REDACTED] 2023. I forkant av dette tok revisor kontakt med forrige revisor i tråd med revisorloven § 9-2.

Forrige revisor har besvart forespørselen i forbindelse med revisorskiftet i en e-post den [REDACTED] 2022 og også oversendt nummererte brev. Brevene beskriver tapt aksjekapital, brudd på regelverket knyttet til skattetrekk, og for sent avlagt årsregnskap (herunder for sent levert lån i revisjon). Forrige revisor trekker frem at *vi har måttet varsle om at vi trekker oss pga gjentatte bemerkninger knyttet til blant annet skattetrekk*, men meldte ikke fratreden til Foretaksregisteret hvilket betyr at revisor ikke trakk seg formelt sett. Revisor har inngått engasjementsbrev med kunden samme dag, det vil si [REDACTED] 2022, uten å ha gjennomført en akseptvurdering.

Revisor innhentet videre avlagt årsregnskap for 2021. Dette viser en balansesum på [REDACTED] kroner og et underskudd på omtrent [REDACTED] kroner, samt negativ egenkapital på omtrent [REDACTED] kroner. Forrige revisor tok inn en presisering om *vesentlig usikkerhet som kan skape tvil av betydning om selskapets evne til fortsatt drift* i revisjonsberetningen for regnskapsåret 2021. Det er videre opplyst om at selskapet ikke har behandlet skattetreksmidler i samsvar med skattebetalingslovens § 5-12.

Revisor innhentet videre en revidert mellombalanse fra april 2022 som viser positiv egenkapital, men hvor forrige revisor i revisjonsberetningen trekker frem at daglig leder har et betydelig lån i selskapet som er i strid med aksjelovens § 8-7.

I en e-post til revisor [REDACTED] 2023 fra daglig leder i foretaket viser daglig leder til et regnskapsselskap og en navngitt person som *sørger for at skattetrekskonto og lønnskjøring når det skal gjøres blir utført korrekt*. Det er ikke innhentet noe dokumentasjon som underbygger uttalelsene fra daglig leder. Daglig leder skriver at det skal gjennomføres månedlig møte mellom regnskapsfører og interim CFO *slik at vi får avstemt og ajourholdt regnskapet gjennom året*. Dette er ikke underbygget av en konkret plan for rettidig ferdigstilling av årsregnskapet. Årsregnskapet for 2022 er mottatt og godkjent av Regnskapsregisteret [REDACTED] 2024. Det ulovlige lånet er heller ikke fulgt opp eller kommentert.

Oppdragsansvarlig revisor har den [REDACTED] 2023 dokumentert akseptvurderingen i et eget skjema "Ny revisjonsklient – maler og sjekkliste". Det ulovlige lånet er ikke fulgt opp eller kommentert.

Ifølge rutinene skal det sendes e-post til alle ansatte om uavhengighetsforhold, se oppdrag B ovenfor. Denne e-posten ble sendt [REDAKTERT] det vil si etter inngåelsen av engasjementsavtalen med kunden.

Revisor har fratrådt i [REDAKTERT] 2024.

Finanstilsynets vurdering

Som nevnt fremgår det av Finanstilsynets rundskriv nr. 6/2021 punkt 3.3 at ulovlig lån til aksjonær, manglende bruk av skattetrekkskonto og manglende kapitaltilførsel er eksempler på forhold som bør rettes før revisor forplikter seg til å revidere foretaket. I dette tilfellet har revisor kun basert seg på uttalelser fra ledelsen om at forhold skal rettes, uten å gjøre nærmere vurderinger eller innhente dokumentasjon. At revisor er kjent med ulovlig lån uten at dette er vurdert eller fulgt opp, er alvorlig.

Finanstilsynet bemerker videre at revisor ikke har påsett en konkret og realistisk plan som skal sikre at årsregnskapet blir avlagt innenfor fristen, slik som rundskriv 6/2021 punkt 3.3 krever.

Finanstilsynet mener revisors mangelfulle vurdering og oppfølging av lovbrudd i akseptfasen er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 22. Finanstilsynet mener også at revisor ikke har vist profesjonell skepsis i akseptvurderingen, se revisorloven § 9-4 fjerde ledd, jf. ISA 200 punkt 15.

Også for dette oppdraget er engasjementsbrevet datert (mer enn én måned) før akseptvurderingen er fullført, noe som utgjør brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 22.

7.3 Oppdrag I

Revisor har signert engasjementsavtale med klienten [REDAKTERT] 2023. Revisor ble valgt på ekstraordinær generalforsamling [REDAKTERT] 2023. Skjema for "Ny revisjonsklient – maler og sjekkliste" er fylt ut [REDAKTERT] 2023.

Finanstilsynets vurdering

Akseptvurderingen skal fullføres før revisor påtar seg oppdraget. Når det ikke gjøres, er det risiko for at revisor ikke vil tillegge forhold han eventuelt måtte bli klar over etter at engasjementsavtalen er inngått den vekten de burde. At revisor ikke har gjennomført akseptvurderingen før oppdraget ble akseptert, er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 22.

7.4 Oppdrag J

Revisor har utstedt engasjementsavtale datert den [REDAKTERT] 2022. Revisjonsklienten har signert engasjementsavtalen og har samme dato også avholdt ekstraordinær generalforsamling og gjennomført revisorvalget. Revisor har signert engasjementsavtalen og har gjennomført akseptvurderingen den [REDAKTERT] 2022, altså etter at avtalen er utstedt og revisorvalget er gjort.

Finanstilsynets vurdering

På nytt viser Finanstilsynet til at akseptvurderingen uansett omstendigheter og av årsaker som er redegjort for ovenfor, skal fullføres før revisor påtar seg oppdraget. Finanstilsynet konstaterer at revisor ikke har gjennomført akseptvurderingen før oppdraget i realiteten ble akseptert. Dette er brudd på revisorloven § 9-4 tredje ledd, jf. ISA 220 punkt 22.

8. Oppsummering

8.1 Revisorloven

Finanstilsynet har avdekket alvorlige feil og mangler i oppfyllelsen av lovkrav på flere sentrale områder som revisjonsselskapet er underlagt.

Flere av bruddene Finanstilsynet har påpekt i denne rapporten ble også påpekt under Finanstilsynets tilsyn med revisjonsselskapet i 2020. Det er Finanstilsynets vurdering at revisjonsselskapet ikke har iverksatt tilstrekkelige tiltak for å hindre at manglene ble videreført etter at de ble påpekt av Finanstilsynet.

Basert på manglende retting av forhold som Finanstilsynet tidligere har påpekt og de grove feilene som ble avdekket i nytt tilsyn, har Finanstilsynet vurdert om det er grunnlag for å fatte vedtak om tilbakekall av selskapets godkjenning som revisjonsselskap, med hjemmel i revisorloven § 14-2 første ledd bokstav b. Det følger av denne bestemmelsen at Finanstilsynet kan kalle tilbake godkjenningen hvis et revisjonsselskap må anses uskikket fordi revisjonsselskapet har overtrådt sine plikter etter gjeldende lovkrav og overtredelsen er grov eller flere overtredelser til sammen er grove. Vurderingen av om det er nødvendig å reagere med tilbakekall skal være fremtidsrettet, men baseres på tidligere erfaringer med revisjonsselskapets virksomhetsutøvelse.

Flere av pliktbruddene er grove hver for seg og samlet sett slik at vilkåret om grovhet er oppfylt. I vurderingen av uskikkethet er det pliktbruddene knyttet revisjonen av foretak av allmenn interesse som er særlig graverende. Finanstilsynet mener at revisjonsselskapet ikke har tatt inn over seg de særlige kravene som stilles til revisjonsselskaper som påtar seg revisjonsoppdrag for foretak av allmenn interesse og den skjerpede aktsomheten som kreves i revisjonsutførelsen, inkludert i viktigheten av en forsvarlig oppdragskontroll før revisjonsberetning avgis. Det er spesielt viktig at revisjonsselskapet, oppdragsansvarlig revisor og oppdragskontrollør har høy bevissthet om, og ivaretar rollen som allmennhetens tillitsperson, når det gjelder revisjon av foretak av allmenn interesse.

Finanstilsynet forutsetter at revisjonsselskapets styre og ledelse, i større grad enn det som har vært situasjonen, tar inn over seg viktigheten av å iverksette tiltak som sikrer at revisjonsoppdragene utføres i samsvar med revisorloven. Dette må skje blant annet gjennom bedre kvalitetsstyring i samsvar med revisorloven § 7-1, og at ledelsen gjennom holdninger og adferd bidrar til en kultur som støtter opp under rollen som allmennhetens tillitsperson, se ISQM1 punkt 28.

Det er Finanstilsynets oppfatning at revisjonsselskapet ikke har kompetansen og ressursene som er nødvendig for å være valgt revisor i et foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet forutsetter at revisjonsselskapet forstår at kompetansen og ressursene må være bragt opp på et høyere nivå dersom selskapet i fremtiden skal påta seg revisjonsoppdrag for foretak av allmenn interesse.

8.2 Hvitvaskingsloven

Det er Finanstilsynets vurdering at tilsynet også avdekket vesentlige mangler i etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. Dette knytter seg både til den virksomhetsinnrettede risikovurderingen og krav til rutiner for gjennomføring av kundetiltak. Videre har tilsynet avdekket omfattende og

alvorlige mangler i de kundetiltakene som er gjennomført. Finanstilsynet oppsummerer manglene som følger:

- Revisjonsselskapet har ikke en virksomhetsinnrettet risikovurdering som i tilstrekkelig grad identifiserer og vurderer risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til virksomheten som drives.
- Revisjonsselskapet har ikke retningslinjer og rutiner som i tilstrekkelig grad sikrer at virksomheten håndterer identifisert risiko.
- På oppdragsnivå er det gjennomgående avdekket svakheter og mangler på sentrale områder, herunder knyttet til risikoklassifisering av kunder, forsterkede kundetiltak og eierskaps- og kontrollstruktur.

Bruddene som påpekes er langt på vei de samme bruddene som ble påpekt i Finanstilsynets tilsynsrapport til foretaket i desember 2021. Finanstilsynet mener det er alvorlig at revisjonsselskapet ikke har sørget for å bringe forholdene i orden.

Basert på det som er avdekket i forbindelse med tilsynene, mener Finanstilsynet at arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering ikke har vært, og fremdeles ikke er tilstrekkelig integrert i revisjonsselskapets risikostyring og kontrollstruktur, og at det er grunnlag for å ilegge overtredelsesgebyr etter hvitvaskingsloven, se punkt 9.2.

9. Nærmere begrunnelse for vedtak om gebyr etter revisorloven

9.1 Vilkår for å ilegge gebyr

Finanstilsynet kan ilegge overtredelsesgebyr ved overtredelse av en rekke bestemmelser i revisorloven, se revisorloven § 14-5 første ledd.

Finanstilsynets tilsyn avdekket overtredelser av revisorloven § 7-1, § 9-4 første ledd, andre ledd, tredje ledd og fjerde ledd, § 9-5 første ledd, § 9-6 og § 9-7 første ledd første punktum, som er grunnlag for å ilegge overtredelsesgebyr.

Overtredelsesgebyr kan ilegges et revisjonsselskap dersom den eller de som har opptrådt på vegne av selskapet har utvist alminnelig uaktsomhet, se revisorloven § 14-5 og forvaltningsloven § 46 første ledd. Skyldkravet kan oppfylles ved anonyme og kumulative feil.

Godkjenning som revisjonsselskap innebærer at selskapet må sette seg inn i revisorloven og etterleve denne. Når loven overtres, må det legges til grunn at det i det minste er uaktsomt.

Finanstilsynet mener både de objektive og subjektive vilkårene for å ilegge overtredelsesgebyr er oppfylt.

9.2 Om overtredelsesgebyr skal ilegges

Revisorloven § 14-6 og forvaltningsloven § 46 oppstiller hvilke momenter som kan inngå i vurderingen av om gebyr skal ilegges, uten å angi hvilken vekt de ulike momentene skal ha. Oppregningene er ikke uttømmende, slik at Finanstilsynet også kan legge vekt på andre forhold. Vedtak om ileggelse av overtredelsesgebyr vil bygge på en konkret helhetsvurdering.

Som det fremgår av punktene 5-8, foreligger det brudd på sentrale plikter i revisorloven og revisjonsstandardene i revisjonsvirksomheten og i revisjonsutførelsen. Finanstilsynet peker særlig på at revisor har brutt sentrale plikter i revisorloven og revisjonsstandardene i revisjonsutførelsen av et foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet mener svakhetene skyldes blant annet mangelfulle rutiner i revisjonsselskapet og at rutinene ikke er tilpasset at revisjonsselskapet reviderer foretak av allmenn interesse. Finanstilsynet mener videre at revisor ikke har ivaretatt rollen som allmennhetens tillitsperson etter revisorloven § 9-1 annet ledd. Finanstilsynet mener at overtredelsens grovhet og varighet, og selskapets grad av skyld trekker i retning av at det skal fattes vedtak om gebyr.

Momentene i revisorloven § 14-6 om økonomisk evne og økonomisk vinning, omtales under i tilknytning til gebyrets størrelse. Det som imidlertid må vektlegges er at selskapet også tidligere har overtrådt flere av de samme pliktene, noe som også trekker i retning av å ilegge gebyr.

Av de momentene som fremkommer i forvaltningsloven, og som ikke er dekket av revisorloven, mener Finanstilsynet at den preventive effekten av sanksjonen må tillegges vekt, se forvaltningsloven § 46 annet ledd bokstav a. I vurderingen må det også vektlegges at selskapet ikke har hatt retningslinjer, kontroller mv. som har vært egnet til å forebygge de avdekkede overtredelsene, se § 46 annet ledd bokstav c. For å oppnå formålet med en revisjon, er det helt nødvendig at revisor har tilstrekkelig kompetanse og oppmerksomhet rettet mot at regnskapet avgis i tråd med gjeldene regler, og at selskapet har et rutineverk som bidrar til dette. At de avdekkede manglene anses som så alvorlige at de sanksjoneres med gebyr vil ha en preventiv effekt.

Basert på en konkret og helhetlig vurdering av forholdene i saken, mener Finanstilsynet at det skal fattes vedtak om gebyr.

9.3 Størrelsen på overtredelsesgebyret

De lovfastsatte momentene for vurderingen av om overtredelsesgebyr bør ilegges, gjelder også for fastsettelsen av gebyret. Størrelsen av ilagt gebyr i sammenlignbare saker vil være relevant. Det må i tillegg vurderes om revisjonsselskapet har oppnådd vinning eller unngått tap som følge av overtredelsene. Bruk av overtredelsesgebyr innebærer at foretaket ikke oppnår økonomiske fordeler av manglende etterlevelse av lovkrav.

Det kan ilegges gebyr på inntil 10 millioner kroner til foretak, eller opptil 2 prosent av den samlede årsomsetningen etter siste godkjente årsregnskap, se revisorloven § 14-5 tredje ledd. For Plus Revisjon AS kan gebyret etter dette utgjøre maksimalt 10 millioner kroner.

I vurderingen av gebyrets størrelse mener Finanstilsynet at det er momentene knyttet til overtredelsens grovhet, revisjonsselskapets grad av skyld, den preventive effekten av gebyr og mangelfullt rutineverk som veier tyngst, se revisorloven § 14-6 første ledd bokstav a og b, og forvaltningsloven § 46 annet ledd bokstav a og c. Gebyret må reflektere at revisor har sviktet i oppfyllelsen av sentrale og grunnleggende plikter og på den måten tilsidesatt formålet med revisjon, og at revisjonsselskapet ikke har hatt retningslinjer, rutiner og kvalitetsstyring som har vært egnet til å avverge disse pliktbruddene. Gebyret må settes så høyt at det er egnet til å ha en preventiv effekt. Når det gjelder varighet og tidligere overtredelser, vises det til at Finanstilsynet også avdekket mangler i revisjonen av det samme foretaket av allmenn interesse ved selskapstilsyn i 2019, dermed også før ikrafttreddelsen av ny revisorlov og revisjonsforordningen.

Etter revisorloven § 14-6 første ledd bokstav c kan overtrederens økonomiske evne tillegges vekt.

Revisjonsselskapet hadde i 2022 en omsetning på 26 millioner kroner, et årsresultat på 3,5 millioner kroner og en egenkapital på 3,7 millioner kroner.

På grunnlag av lovbrudd som er avdekket og de momenter som er gjennomgått over, mener Finanstilsynet at revisjonsselskapet bør ilegges et overtredelsesgebyr som passende vurderes til kr 1 000 000.

Fordi det bare er overtredelser som har skjedd etter den nye revisorlovens ikrafttredelse som kan sanksjoneres med gebyr, foreligger det ikke en bred forvaltningspraksis for fastsettelse av gebyrets størrelse. Finanstilsynet vurderer det som at gebyrets størrelse ikke er urimelig, og at det følger den relativt begrensede forvaltningspraksisen som finnes på området.

10. Nærmere begrunnelse for vedtak om gebyr etter hvitvaskingsloven

10.1 Vilkår for å ilegge gebyr

Det fremgår av hvitvaskingsloven § 49 at Finanstilsynet kan ilegge overtredelsesgebyr etter hvitvaskingsloven for overtredelse av hvitvaskingsloven §§ 6 til 8, kapittel 4, §§ 25, 26, 27, 28, 30, 35, 36, 39, 42, forskrift gitt i medhold av disse bestemmelsene eller forskrift gitt i medhold av § 52.

Finanstilsynets kontroll avdekket brudd på hvitvaskingsloven § 7 (1) og (4), § 8 (1), § 9 (1) og (3), § 13 (1) og (4), § 14 (1), § 17 og § 25, som er grunnlag for å ilegge overtredelsesgebyr.

På bakgrunn av rettspraksis legger Finanstilsynet til grunn at det ved illeggelse av overtredelsesgebyr overfor foretak stilles krav om at den eller de som har opptrådt på vegne av foretaket, har utvist alminnelig uaktsomhet. Skyldkravet kan oppfylles ved anonyme og kumulative feil.

Godkjenning som revisjonsselskap innebærer at revisjonsselskapet må sette seg inn i hvitvaskingsloven og etterleve denne. Når loven overtres, må det legges til grunn at det i det minste er uaktsomt.

Finanstilsynet mener både de objektive og subjektive vilkårene for å ilegge overtredelsesgebyr er oppfylt.

10.2 Om overtredelsesgebyr skal ilegges

Hvitvaskingsloven § 50 og forvaltningsloven § 46 oppstiller hvilke momenter som skal inngå i vurderingen av om gebyr skal ilegges, uten å angi hvilken vekt de ulike momentene skal ha. Oppregningene er ikke uttømmende, slik at Finanstilsynet også kan legge vekt på andre forhold. Vedtak om illeggelse av overtredelsesgebyr vil bygge på en konkret helhetsvurdering.

Som det fremgår av punkt 5.2, 6.1.3 og 8.2 foreligger det overtredelse av sentrale plikter i hvitvaskingsloven.

Bestemmelsene om en virksomhetsinnrettet risikovurdering er grunnleggende for å etterleve hensynet bak hvitvaskingsregelverket om å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Det er videre sentralt at det etableres rutiner som følger opp de risikoene som er identifisert i

revisjonsselskapets risikovurdering. Det vises til punkt 5.2.1 og punkt 5.2.2 for å identifisere svakheter og mangler knyttet til den virksomhetsinnrettede risikovurderingen og rutiner, jf. hvitvaskingsloven § 7 og § 8.

De påpekte manglene i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen og gjennomføring av risikoklassifisering, samt mangelfulle rutiner vedrørende risikoklassifisering, er hver for seg alvorlige mangler. I tillegg foreligger det ytterligere mangler ved revisjonsselskapets rutiner. Samlet sett er manglene grove. Det vises også til at den manglende gjennomføringen av forpliktelser etter hvitvaskingsloven har vedvart over flere år. Det er Finanstilsynets mening at de avdekkede forholdene viser en gjennomgående svikt i revisjonsselskapets etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Vedrørende overtredelsenes varighet, viser Finanstilsynet til at loven trådte i kraft 15. oktober 2018 og at tilsynet fant sted i september 2023. Finanstilsynet har også ved tidligere tilsyn, jf. punkt 3.1 påpekt mangler ved selskapets etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Revisjonsselskapet har derfor hatt lang tid og særlig oppfordring til å innrette seg etter den gjeldende hvitvaskingsloven.

Det må forutsettes at revisjonsselskapet setter seg inn i det regelverket som virksomheten er underlagt. Hvitvaskingsloven er et sentralt regelverk der revisorer skal ivareta viktige samfunnsmessige interesser. Gjennom revisorlovgivningen er revisjonsselskap underlagt regelverk som skal sikre styring og kontroll av risiko og av utførelsen av revisjonsoppdrag. Dette innebærer at revisjonsselskapet må være godt kjent med alminnelige prinsipper for risikostyring og internkontroll, noe som også omfatter prinsippene som gjelder for styring og kontroll av risikoen etter hvitvaskingsloven. For at risikoer knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering skal kunne håndteres på forsvarlig vis, må revisjonsselskapets ledelse ha oppmerksomhet rettet mot dette området, prioritere arbeidet og sette av tilstrekkelig ressurser for å påse forsvarlig etterlevelse av regelverket. Finanstilsynet mener at dette ikke har vært situasjonen i revisjonsselskapet og at kravet til alminnelig uaktsomhet er oppfylt.

Når det gjelder selskapets økonomiske evne, har dette i hovedsak betydning for utmålingen av gebyrets størrelse, se nedenfor. Når det gjelder momentene om fordeler som er oppnådd eller kunne ha vært oppnådd ved overtredelsen, om tredjeparter er påført tap og graden av samarbeid med myndighetene, er det Finanstilsynets vurdering at disse ikke er relevante ved vurderingen av gebyr eller gebyrets størrelse i denne saken.

10.3 Størrelsen av overtredelsesgebyret

De lovfastsatte momentene for vurderingen av om overtredelsesgebyr bør ilegges, gjelder også for fastsettelsen av gebyret. Størrelsen av ilagt gebyr i sammenlignbare saker vil være relevant. Bruk av overtredelsesgebyr innebærer at foretaket ikke oppnår økonomiske fordeler av manglende etterlevelse av lovkrav.

Det er en nær sammenheng mellom forhold det er lagt vekt på når det gjelder om overtredelsesgebyr skal ilegges, og forhold som har blitt vektlagt når det gjelder gebyrets størrelse. Forhold som har vært sentrale ved Finanstilsynets vurdering av gebyrets størrelse har vært

- overtredelsens grovhet og varighet
- overtrederens grad av skyld
- overtrederens økonomiske evne
- den rapporteringspliktiges risikovurderinger etter § 7 og rutiner etter § 8
- tidligere overtredelser av hvitvaskingsloven eller forskrifter med hjemmel i loven.

Det vises til de nærmere vurderingene av disse momentene over.

Slik Finanstilsynet ser det, er det spesielt viktig at gebyret i denne saken har en preventiv effekt, og at det står i forhold til selskapets økonomiske evne.

Revisjonsselskapet hadde i 2022 en omsetning på 26 millioner og et resultat etter skatt på kr 3,5 millioner. Finanstilsynet mener, basert på en helhetsvurdering, at overtredelsesgebyret skal fastsettes til kr. 200 000. I foreløpig tilsynsrapport ble gebyret varslet fastsatt til kr. 350 000. Revisjonsselskapet har i sitt tilsvarende redegjort på en tydeligere måte for de vurderinger som er gjort vedrørende kunder og kundegrupper som grunnlag for den virksomhetsinnrettede risikovurderingen. Finanstilsynet har derfor, basert på en vurdering av nytt faktum, redusert gebyrets størrelse.

For Finanstilsynet

Anne Merethe Bellamy
direktør for markedstilsyn

Lene Tofte Dønvold
seksjonsleder

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.